

Araştırma Makalesi / Research Article

BİR YEREL YÖNETİM UYGULAMASI OLARAK 1913 YILI AYDIN VİLAYETİ UMUMİ MECLİSİ TOPLANTISI VE MÜZAKERELERİ

Ertan GÖKMEN*

ÖZ

Vilayet umumi meclisleri Osmanlı vilayet idaresine ilk defa 1864 tarihli Tuna vilayeti nizamnamesi ile katılmıştır. Bu meclisler 1867, 1871 ve 1913 tarihli vilayet kanun ve nizamnamelerinde varlığını korumuştur. Danışma niteliğinde olan bu meclislere vilayete bağlı sancak ve kazalardan halkın seçtiği temsilciler katılıyordu. Meclis-i umumi toplantıları yılda bir defa yapılıyor ve bu meclisler en fazla kırk gün süreyle görev yapıyordu. Bu toplantılarda vilayeti ilgilendiren idari, mali, maarif, sıhhi vb. konular ele alınıyor, her dairenin bütçesi ayrı ayrı inceleniyor, bu inceleme sonunda kabul veya ret ediliyordu. Meclis toplantıları halka kapalı olarak yapılıyordu. Ancak mecliste yapılan müzakereler ve alınan kararlar yerel bir gazetede yayınlanıyordu. Meclisin aldığı bazı kararların uygulanabilmesi için merkezi hükümetten izin alınması gerekiyordu. 1913 yılında toplanan Aydın Vilayeti Umumi Meclisinin aldığı kararlar ve yaptığı müzakereler Ahenk gazetesinde yayınlanmıştır. Yapılan bu çalışmada da Ahenk gazetesinde yayınlanan meclis-i umumi kararları ve müzakereleri kullanılmıştır. Yaklaşık bir ay süren meclis-i umumi toplantısında meclise hangi konuların getirildiği, bu konularla ilgili nasıl müzakereler yapıldığı ve ne tür kararlar alındığı gazeteye yansıdığı kadarı ile farklı başlıklar altında incelenmiştir. Ayrıca çalışmada vilayet umumi meclislerinin Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde anayasalarda ve yasalarda nasıl zikredildiği, hangi yasalarla yetkilerinden bir kısmını başka kurumlara devrettiği, 1913 tarihli kanunun ne zaman kaldırıldığı ve i genel meclislerinin hangi yasaya göre faaliyet göstermeye başladığı da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, İzmir, Vilayet Umumi Meclisi, Yerel İdare, Osmanlı.

* Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
ertan.gokmen@cbu.edu.tr ORCID: 0000-0001-9189-9960

A AN APPLICATION, THE MEETING AND NEGOTIATIONS OF AYDIN PROVINCIAL GENERAL COUNCIL HELD IN 1913

ABSTRACT

The provincial General Councils participated in Ottoman provincial administration for the first time with Regulation of Danube Province dated 1864. These councils remained in the provincial laws and regulations of 1867, 1871 and 1913. Representatives elected from the province, sandjaks and towns attended these advisory councils. The meetings of general councils were held once a year and could meet for a maximum forty days. In these meetings; administrative, financial, educational, sanitary etc. issues related to the province were handled, the budgets of each department were examined separately, at the end of the review, they were accepted or rejected. Council meetings were held closed to the public. However, negotiations held and decisions taken at council were published in a local newspaper. Permission from the central government was required to implement some of decisions taken by council. Decisions and negotiations of Aydın Provincial General Council convened in 1913 have been published in Ahenk newspaper. In this study, decisions and negotiations of general council published in Ahenk newspaper were used. What issues were brought to council, how these issues were negotiated and what kind of decisions were taken were discussed under different title at the meeting of general council which lasted for about a month. In article how provincial general councils were mentioned in constitutions and laws in the Period of Turkish Republic, by which laws they transferred some of their powers to other institutions, when the law of 1913 was repealed and according to which law provincial general councils started to operate were also discussed.

Keywords: *Aydın, Smyrna, Provincial General Council, Local Administration, Ottoman.*

GİRİŞ

II. Mahmut döneminde merkezi idarede başlayan yeniden yapılanma faaliyetleri Tanzimat sonrasında pek çok alanı içine alacak şekilde sürdürülmüştür. Bu dönemde merkezi yapılanma yanında taşra idaresinde de önemli değişiklikler yapılmıştır. İltizamın kaldırılmasından sonra sancak yönetimi mütesellimlerden alınarak muhassıllara verilmiştir. Muhassıllara yardımcı olmak için sancaklarda halkın temsil edildiği muhassıllık meclisleri kurulmuştur. Muhassıllık sistemi iki yıl uygulandıktan sonra 1842 yılında terk edilmiş ve vergilerin toplanmasında iltizam sistemine geri dönülmüştür.

Tanzimat'ın ilanı ile eyalet ve sancak merkezlerinde kurulan meclisler 1849 yılına kadar çalışmalarını muhassıllık meclisleri için çıkarılan yönetmeliğe göre sürdürmüştür. 1849 yılında çıkarılan Eyâlet Meclisleri Nizamnamesi de 1864 tarihli Tuna Vilayeti Nizamnamesi'ne kadar yürürlükte kalmıştır (Çadırcı, 1985: 213-216). Tuna Vilayeti Nizamnamesi'nin Tuna vilayetinde başarılı bir şekilde uygulanması sonrasında bu başarılı modelin bütün imparatorlukta uygulaması amacıyla 1867 yılında Vilayet Umumi Nizamnamesi yayınlanmıştır (Seyitdanlıoğlu, 1996: 89). Tuna Vilayeti Nizamnamesi ile vilayet, sancak ve kaza idare meclisleri yanında vilayet umumi meclisi adı altında yeni bir meclis kurulmuştur (Çadırcı, 1985: 213-216). Bu meclisin kuruluşunda, görev ve yetkilerinde Fransız mülki idare kanunlarının etkisi bulunmaktaydı (Gözler, 2019; 1-32). Bu meclis, memleket halkının taleplerini vilayet yöneticilerine ileten ve ricada bulunan bir danışma meclisi niteliğinde idi. Bugün Türkiye'de bazı vilayetlerde bulunan il özel idarelerinin nüvesini bu meclis oluşturmaktadır. Meclisin, kesin karar alma ve uygulama yetkisi yoktu. Alınan kararların hayata geçirilebilmesi için hükümetten izin alınması gerekiyordu (Ortaylı, 2000: 89-90). Ülkenin değişik vilayetlerinden gelen talepler ilgili komisyonlara ve bakanlıklara havale edilir, isteklerden yapılması yerinde görülenler için mali kaynakla birlikte proje ve teknik destek verilerek uygulanmaya çalışılırdı (Çadırcı, 1991: 262). Tuna Vilayeti Nizamnamesi'nin 25-28 ve 78. maddeleri meclis-i umumiler ile ilgili hususları ihtiva etmektedir (Düştür I. Tertip, c. 1, 1289: 612-613, 623). İlgili nizamnameye göre bu meclise vilayete bağlı sancakların her birinden dörder temsilci gönderilecekti. Meclis, yılda bir kere vali başkanlığında toplanacak ve kırk gün görev yapacaktı. Meclis bu toplantısında vilayet içerisindeki devlet yolları ile kaza ve köy yollarının inşa, bakım ve onarımını görüşecek, halkın talepleri yanında, ziraat ve ticaretin geliştirilmesi için yapılması

gereken önlemleri ve teşvikleri ele alacaktı. Meclisin aldığı kararlar yazılı olarak hükümete iletilecekti. Meclis-i Vâlâ'da ele alınan bu kararlardan uygun görülenler hayata geçirilecekti (Düstur, I. Tertip, c. 1, 1289: 623; Çadırcı, 1985: 213-216).

Tuna Vilayeti Nizamnamesi'ne göre oluşturulan Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisi, 5 Ekim 1870 tarihinde vilayetin sorunlarına dair müzakereler yapmış ve bunların nasıl çözüleceğine dair önerilerini Şura-yı Devlet'e göndermiştir (BOA. İ. ŞD. 19-825). Vilayet Umumi Nizamnamesi hükümlerine göre Osmanlı vilayetlerinde oluşturulan vilayet umumi meclislerinin vilayette yapılması gereken işlere dair aldığı kararların uygulanabilmesi için bu kararların Şura-yı Devlet'te incelenmesi ve hükümet tarafından onaylanması gerekiyordu. Bu doğrultuda pek çok vilayet, umumi mecliste aldığı kararları Şûrâ-yı Devlet'e göndermiştir. Mesela, Bosna vilayeti 20 Mayıs 1869'da (BOA. İ. ŞD. 14-634), Ankara vilayeti 24 Mayıs 1869'da (BOA. İ. ŞD. 14-645), Girit vilayeti 2 Haziran 1869'da (BOA. İ. ŞD. 15-655), Trabzon vilayeti 12 Haziran 1869'da (BOA. İ. ŞD. 15-658), Edirne vilayeti 5 Mart 1870'te (BOA. İ. ŞD. 15-649), Yanya vilayeti 30 Eylül 1869'da (BOA. İ. ŞD. 16-708) ve Konya vilayeti 6 Ekim 1869 tarihinde (BOA. İ. ŞD. 17-713) vilayet umumi meclisinde aldığı kararları uygulayabilmek için hükümet merkezine göndermiştir.

22 Ocak 1871 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizamnamesi'nin 61. maddesine göre vilayetlerde daimi surette toplanan vilayet, liva ve kaza idare meclisleri bulunacaktı (Düstur, I. Tertip, c. 1, 1289: 639). Bunlardan başka vilayet mülhakatında nahiye meclisleri, köy ihtiyar meclisleri, şehir ve kasabalarda belediye meclisleri bulunacaktı (Düstur, I. Tertip, c. 1, 1289: 645, 647, 648). Nizamnamenin 62-75. maddeleri ise vilayet umumi meclisleri ile ilgilidir (Düstur, I. Tertip, c. 1, 1289: 629-631). 1913 yılına kadar yürürlükte kalan bu nizamnamede meclis-i umumilerin oluşumu, görevleri ve çalışma yöntemi hakkında bilgiler verilmiştir. Her vilayetin meclis-i umumisi mahalli durumlara göre uygun mevsimde toplanacak ve toplanma süresi kırk günü geçmeyecekti. Meclis-i umumi için durumuna göre genel veya hususi olarak müzakerelerde bulunabilecekti. Meclis-i umumiye Vali başkanlık edecekti. Valinin geçerli bir mazereti varsa memurlardan birisi valiye vekâlet edecekti. Meclis, azasının üçte iki çoğunluğu sağlaması durumunda toplanacak ve müzakere yapacaktı. Meclis-i umumi, turuk, emlak ve maarif, ticaret ve ziraat hakkında geçen yılda yapılan faaliyetler ile gelecek senede yapılacak çalışmalar hakkında ilgili dairelerin hazırladıkları fezlekeleri esas alacaktı. Fezlekeleri hazırlayan daireler meclis-i umumiye gerekli izahları yapacaklardı.

Mecliste yapılan müzakereler vilayet idare meclisince belirlenen usullere göre kayda geçirilecekti. Meclis-i umumi, bir sene içerisinde vilayet tarafından yapılacak yolların mesafeleri, yapıma dereceleri, masrafları; vergilerin taksimi ve tadili, vergi oranlarının belirlenmesi; ticaret ve sanayinin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi; hayvan cinslerinin ve tohumlarının islah edilmesi ve gelişme yollarının aranması; umuma ait meydan, çayır ve mesire gibi yerlerin satılması ve satın alınması veya mübadelesi; hastane ve islahane gibi binalarda değişiklik yapılması, bunların yenilenmesi ve idaresi konusunda müzakere etmekle görevli idi. Liva ve kaza idare meclislerince vergilere dair hazırlanan mazbataları incelemek ve bunları hükümete sunmak meclis-i umuminin vazifelerindendi. Meclis-i umumi, vilayete ait vergiler artırıldığında bunların taksimi konusunu hükümet tarafından gönderilen emirlere göre müzakere ederdi. Meclis-i umumi, Bâb-ı Âli veya vali tarafından müzakere edilmesi için kendisine gönderilen hususlarda görüş belirtti (Düstur, I. Tertip, c. 1, 1289: 639-641).

1871 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizamâmesi 1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkatî'nin çıkarılmasına kadar yürürlükte kalmıştır. 1876'da yürürlüğe konan Kânûn-ı Esâsî'nin 108. maddesinde:

“Vilâyâtın usûl-i idâresi, tevsi-i me’zuniyet ve tefrik-i vezâif kâidesi üzerine müesses olub derecâtı nizâm-ı mahsûs ile ta’yin kılınacaktır”

hükmü yer almaktadır. Vilayet yönetiminde tevsi-i mezuniyet ve tefrik-i vezâif ilkesini hayata geçirmek için geç de olsa 1913 yılında İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkatî çıkarılmıştır. Bu kanunla vilayet umumi meclisleri tüzel bir kişilik kazanmış ve bir karar organı haline gelmiştir. Bu tarihten sonra meclis-i umumiler çalışmalarını bu geçici vilayet kanununa göre gerçekleştirmiştir. Bu kanunla meclis-i umumilere *il özel idaresi* statüsü verilmiştir. Yılda bir defa toplanan vilayet umumi meclislerinin toplantı kararları hükümete rapor edildiği gibi bu raporlar kanun gereğince vilayet gazetesinde hatta Takvîm-i Vekâyi’de yayınlanıyordu (Ortaylı, 2000: 91). Aydın Vilayeti Umumi Meclisi tutanakları da Ahenk gazetesinde yayınlanmıştır. Ele aldığımız çalışmanın kaynağını da bu gazetede yayınlanan meclis-i umumi müzakereleri ve kararları oluşturmaktadır. Vilayet umumi meclisleri Cumhuriyet Dönemi’nde de varlıklarını korumuşlar ve Osmanlı dönemine benzer şekilde faaliyet yürütmüşlerdir (Demir, 2014: 59-86).

1. AYDIN VİLAYETİ UMUMİ MECLİSİ

1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati'ne (Kaştan, 2016: 78-98; Tuncer, 2016 573-599; Tural, 2000) göre her vilayette bir meclis-i umumi bulunacak ve bu meclisin üyeleri kazalar tarafından seçilecekti. Her kazanın 12.500 erkek nüfusu için bir aza göndermek hakkı vardı. 12.500-18.750 arası nüfus için bir, 30.250'ye kadar iki, 37.500'e kadar üç ve 50.000'e kadar dört, bu sayının üstünde nüfusu olan yerler de belirtilen oranlarda aza seçeceklerdi. Nüfus 12.500'den az olan kazalar ise bir üye göndereceklerdi. Vilayet umumi meclisi üyeleri son Mebusan Meclisi seçiminde görevli müntahib-i sânilerle kaza merkezlerindeki belediye meclisini oluşturan heyetler tarafından seçilecekti (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 207). İlgili kanunda belirtilen bu şartlara uygun olarak Aydın vilayeti sancak ve kazalarında seçimler yapılmış ve her kaza, nüfusu oranında vilayet umumi meclisi için üye seçmiştir. Meclise kırk iki farklı yerleşim yerinden toplam altmış bir üye seçilmiştir. Seçilen bu üyelerin dördü gayrimüslimdir. Köyceğiz, Tavas ve Garbikaraağaç kazaları üyelerinin henüz vilayete bildirilmediği gazete haberinde belirtilmektedir. Meclis üyeleri içerisinde davavekilleri ile eski müftülerin ve belediye reislerinin bulunması dikkat çekmektedir (Ahenk, 11 Temmuz 1913: 2).¹

¹ Ahenk Gazetesi, 28 Haziran 1329/11 Temmuz 1913, s. 2. Vilayete bildirilen meclis üyelerinin sayısı ile üyelerin seçtikleri yerlerin adları şu şekildedir: *1-İzmir*: Tevfik Paşa, Rıza Bey, Muammer Bey, Bekir Behlül Bey, Mesrop Simonyan, Yosef Estergo (6). *2-Urfa*: Davavekili Halit Efendi. (1). *3-Ödemiş*: Hacı Mümtaz, Seropa Davidyan Efendi, Fahrettin Bey (3). *4-Aydın*: Şahinzade Fuat Bey, Liva eski eski başmuhasebecisi İzzettin Efendi, Nuribeyzade Kazım Bey, Vali Bey (4). *5-Akhisar*: Asador Efendi (1). *6-Eşme*: Alaiyelizade Mahmut Bey (1). *7-Alaşehir*: Hacı Musazade Eyüp Efendi (1). *8-Bergama*: Yusuf Ağazade Rahmi Bey, Şakir Ağazade Fuat Bey, Terzizâde Mustafa Efendi (3). *9-Bayındır*: Ali Beyzade Sadık Efendi (1). *10-Bozdoğan*: Kaymakam-ı esbak Hasan Tahsin Efendi (1). *11-Buldan*: Kantrağazade Ali Bey (1). *12-Bodrum*: Milaslı davavekili Zeki Bey (1). *13-Tire*: Urfalı İbrahim Beyzade Mustafa, Müderris Ekmekçizade Hacı İsmail Efendi (2). *14-Demirci*: Serdarzade Mustafa Efendi (1). *15-Çeşme*: Belediye Reisi Abdülatif Efendi, Eksenefon Anderidi Efendi (2). *16-Çine*: Mustafa Asım Efendi (1). *17-Çal*: Ziveli Hasan Efendi (1). *18-Denizli*: Nakibüleşraf Ahmet Ziya Efendi, davavekili Belûli Yusuf Efendi (2). *19-Seferihisar*: Hancızade Sabri Bey (1). *20-Söke*: Belediye Reisi Ömer Ağazade Hasan Efendi (1). *21-Sarayköy*: Müderris Hacı Halilzade İsmail Efendi (1). *22-Soma*: Darülrifan Mektebi müessisi Yusuf Rıza Efendi (1). *23-Salihli*: Davavekili Tevfik Efendi (1). *24-Tavas*: Vilayete henüz işâr olunmamıştır. *25-Garbikaraağaç*: Vilayete henüz işâr olunmamıştır. *26-Foçateyn*: Eski Müftü Sırrı Efendi (1). *27-Kuşadası*: Hacı Mahmudzade Hasan Bey (1). *28-Karaburun*: Kadızade İbrahim Refik Bey (1). *29-Karacasu*: Hacı Alizade Mustafa Efendi (1). *30-Kasaba*: Müderris Cevherzade Ahmet Efendi (1). *31-Kula*: Gerezizade Ahmet Efendi (1). *32-Kırkağaç*: Fahri Bey (1). *33-Gördes*: Hacı Musazade Kazım Efendi (1). *34-Köyceğiz*: Vilayete henüz işâr olunmamıştır. *35-Menemen*: Değirmendereli Mahmut Fuat Efendi (1). *36-Manisa*: Cevdet Efendi, Menemenizade Halit Efendi, Adanalizade Hasan Efendi, Doktor Arif Hikmet Efendi (4). *37-Muğla*: Müftüzade Mehmet Efendi, Hacı Ali Efendizade Nazmi Efendi, Uralı Kanatzade Mehmet Efendi (3). *38-Mekri*: Hacı Yani, Ali Kemal Efendi (2). *39-Marmaris*: Dadyalı Mehmet Ali Efendi (1). *40-Milas*: Hacı Ali Ağazade Hasan Efendi (1). *41-Nif*: Limoncuzade Hasan Tahsin Efendi (1). *42-Nazilli*: Sultanzade Sadık Efendi, Hacı Ali Efendizade Hacı Mehmet Efendi (2). Bkz. Ahenk Gazetesi, 28 Haziran 1329/11 Temmuz 1913, s. 2.

Meclis-i umumi azası seçilecek kişilerin kaza halkından olmaları şart değilse de vilayet ahalisinden olmaları gerekli idi (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 207). Salihli kazası azasından olan Tevfik Bey'in aslen Ergirili olduğunun ve yabancılar defterinde kayıtlı bulunduğu Salihli kaymakamı tarafından bildirilmesi üzerine Zeki Bey meclis üyeliğinden istifa etmiştir (Ahenk, 3 Ağustos 1913: 2).

Meclis-i umumi yıllık toplantılarının yarısından fazlasına mazeretsiz katılmayanların üyelikleri ilgili kanuna göre düşürülüyordu (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 207). Bu hususla ilgili olarak Ödemiş azası Serupa Davidyan Efendi'nin meclis-i umumi üyeliği belirtilen gerekçe ile düşürülmüştür. Davidyan Efendi mecliste yaptığı konuşmasında, meclise devam etmemesinin özel sebeplerden kaynaklandığını, mazeretleri sebebiyle istifa etmek istediğini ve bunu kaza kaymakamına bildirdiğini ancak istifanın kabul edilmediğini belirtmiştir. Davidyan Efendi'nin bu beyanlarından sonra mazeretinin kabul edilip edilmemesine dair mecliste gizli oylama yapılmış ve 12 kişi mazeretin kabulü, 32 kişi ise reddi yönünde oy kullanmıştır. Bu oylama sonrasında Davidyan Efendi'nin meclis üyeliği düşürülmüştür (Ahenk, 20 Ağustos 1913: 2). Konu ile ilgili olarak Seferihisar azası meclise devam etmeyenlerin durumunun ne olacağına dair bir sual sormuş ve meclis üyeleri de bunun sebeplerinin devam etmeyen üyelerden sorulmasına karar vermiştir (Ahenk, 7 Ağustos 1913: 2). Meclise devam edemeyecek olanlar mazeretlerini beyan ederek izin alabiliyorlardı. Bu şekilde bir izin talebi İzmir azası Simonyan Efendi'den gelmiştir. Simonyan Efendi'nin meclise sunduğu mazeret kabul edilmiş ve kendine bir haftalık izin verilmiştir (Ahenk, 8 Ağustos 1913: 2). Yine, Ödemiş azası Mümtaz Efendi'nin izninin uzatılmasına dair isteği meclis tarafından on sekizinci oturumda uygun bulunmuştur (Ahenk, 15 Ağustos 1913: 2). Bunun yanında İzmir azası Muammer Bey'in devamsızlığının hastalığından kaynaklandığı meclise sunduğu mazeretten anlaşılmaktadır (Ahenk, 18 Ağustos 1913: 2). Meclisin yirmi dördüncü son oturumunda Seferihisar azası Sabri Bey'in teklifi üzerine meclis toplantılarının yarısından fazlasına katılmayan azanın geçerli mazeretleri olmadığı takdirde üyeliklerinin düşürülmesine çoğunlukla karar verilmiştir (Ahenk, 23 Ağustos 1913: 2).

1913 tarihli kanununa göre, meclis-i umumi normal şartlar altında yılda bir defa 40 günlük süre ile toplanıyordu. Olağanüstü bir durumla karşılaşıldığında da meclis toplantıya çağrılabilirdi. Meclis üyelerine her toplantı için 50 kuruş

yevmiye ve aylık 150 kuruş harcırah veriliyordu. Meclis-i umumiye Vali başkanlık ediyordu. Meclis yaptığı ilk toplantısında yaptığı oylama ile ikinci bir başkan ve iki kâtip seçiyordu (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 207). Aydın Vilayeti Umumi Meclisi 1 Temmuz 1913 Pazartesi öğleden sonra Vali Nazım Paşa başkanlığında toplanmıştır. Vali Paşa'nın açılış konuşmasından sonra yoklama yapılmış ve mecliste 48 üyenin bulunduğu anlaşılmıştır. Meclis yaptığı bu ilk toplantıda oluşturduğu seçim komisyonu nezaretinde gizli oylama ile Tefvik Paşa'yı 23 oyla reis-i saniliğe/ikinci başkanlığa seçmiştir. Kanun gereği Aydın azası Vali Bey 29 oyla ve Bergama azası Rahmi Bey kâtip olarak seçilmişlerdir (Ahenk, 15 Temmuz 1913: 2). Meclis-i umumi 2 Temmuz'da yaptığı ikinci toplantısında bütçe komisyonunun seçimle mi yoksa aleni mi seçilmesi gerektiği hususunu müzakere etmiştir. Yapılan müzakerede bu işin uzmanlık gerektiren bir konu olduğu belirtilerek bu işe uygun olanların kendilerini aday göstermeleri istenmiştir. Bu teklif üzerine bütçe komisyonu oluşturulması için değişik sancak ve kazalardan 13 kişi aday olmuş ve yapılan gizli oylama ile aday olan kişilerden Hasan Tahsin Efendi (35), Cevdet Efendi (21), Kazım Bey (20), Vali Bey (18) oy ile bütçe komisyonu üyesi seçilmişlerdir. Vali Bey'in bütçe komisyonu üyeliğine itiraz edilmesi üzerine onun yerine Ödemiş azası Fahri Bey bu komisyona üye seçilmiştir (Ahenk, 16 Temmuz 1913: 2). Meclis-i umuminin bu ikinci içtimasında *Maarif Şubesi*, *Nafıa Şubesi*, *Ziraat Şubesi* ve İdare Şubesi üyelerinin seçimleri yapılmıştır. Mecliste yapılan müzakerelerde bu şubelere üyelerin seçimle değil ihtisasa göre belirlenmesine karar verilmiştir. Alınan bu karar sonrasında her aza kendini hangi alanda uzman görüyor ise o şube için aday göstermiştir.

Benimsenen usule göre *Maarif Şubesi* için Müderris Hafız Ali Efendi (İzmir), Yusuf Rıza Efendi (Soma), Mustafa Asım Bey (Çine), Fuat Bey (Bergama), Osman Efendi (Çal), İsmail Efendi (Tire), Hasan Tahsin Bey (Bozdoğan), Hacı Mümtaz Bey (Ödemiş), Nakib Ziya Efendi (Denizli), Kazım Efendi (Gördes), Mustafa Efendi (Demirci), Ahmet Efendi (Kasaba) ve Arif Hikmet Bey (Manisa) olmak üzere 13 üye seçilmiştir.

Aynı usul ile *Nafıa Şubesi* için Fahri Bey (Ödemiş), Emin Zeki Bey (Bodrum), Halil Efendi (Kula), Mustafa Efendi (Bergama), Tefvik Naci Efendi (Salihli), Mehmet Ali Efendi (Marmaris), Ahmet Efendi (Garbikaraağaç), Ali Bey (Buldan), Fahri Bey (Kırkağaç), Sadık Efendi (Bayındır), Cevdet Efendi (Manisa) olmak üzere 11 üye seçilmiştir.

Benzer yöntemle *Ziraat Şubesi* için Kazım Bey (Aydın), Rıza Bey (İzmir), Hasan Efendi (Mekri), Hasan Bey (Kuşadası), Hüseyin Efendi (Çal), Hasan Efendi (Söke), İsmail Efendi (Tire), Simonyan Efendi (İzmir), Halit Bey (Manisa), Eyüp Efendi (Alaşehir), Mustafa Efendi (Tire), Rahmi Bey (Bergama) ve Hacı Mehmet Efendi (Nazilli) olmak üzere 13 üye seçilmiştir.

İdare Şubesi için ise Bekir Behlül Bey (İzmir), Ali Kemal Efendi (Köyceğiz), Hasan Sırrı Efendi (Foçateyn), İbrahim Refik Bey (Karaburun), Vali Bey (Aydın), Mahmut Bey (Eşme), Hasan Tahsin Bey (Bozdoğan) ve Tevfik Paşa (İzmir) olmak üzere sekiz üye seçilmiştir. Şube üyeleri bu şekilde belirlenmiş ise de bir şubeye seçilmiş üye eğer faydalı olacağını düşünürse diğer şubelerin çalışmalarına da katılabilecekti.

Belirlenen bu dört şubenin üyeleri aynı gün öğleden sonra kendilerine sunulan layihaları incelemeye başlamışlardır (Ahenk, 16 Temmuz 1913: 2). Meclis bundan sonraki günlerde, şubelerin kendilerine havale edilen evrakı ve layihaları tetkik edip incelemeyi tamamlamasından sonra toplanmıştır.

Meclis toplantılarının devam ettiği günlerde Ramazan ayı girmiştir. Meclisin sekizinci içtima birinci celsesinde Ramazan ayının girmiş olması ve devam eden kolera sebebiyle meclis toplantılarının tatil edilip edilmeyeceği konusu gündeme gelmiştir. Bu konuda mecliste yapılan müzakerelerde meclisin tatil edilmesine gerek olmadığına, Ramazan dolayısı ile öğleden önce encümenlerde, geceleri ise teravihten sonra meclis-i umumide toplantıların yapılmasına karar verilmiştir. Vali Bey, meclis azasından olup koleradan vefat eden Menemenli Mahmut Fuat Efendi'nin vefatından dolayı duyduğu üzüntüyü mecliste dile getirmiştir. Meclis üyelerinden birinin teklifi üzerine merhumun ailesine ve Menemen Belediyesine taziye beyan edilmesine ittifakla karar verilmiştir (Ahenk, 3 Ağustos 1913: 2). Meclisin on dokuzuncu içtimasında meclisin tatil edilmesi hususu tekrar gündeme gelmiştir. Azalardan bir kısmı yapılacak daha çok iş bulunduğunu, bunların kırk günde değil seksen günde bile bitmeyeceğini belirtilerek, geri kalan işlerin oluşturulacak bir encümene havalesini istemiş ise de bazı azalar kanunen meclisin kırk gün çalışması gerektiğini belirterek buna karşı çıkmışlardır (Ahenk, 17 Ağustos 1913: 2).

Meclis üyelerine katıldıkları her toplantı için 50 kuruş yevmiye ve 150 kuruş harcırah veriliyordu (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 207). İzmir'de oturan

Seferihisar azası Sabri Bey ve buna benzer kişilere uzak yerlerden gelen azalar gibi harcırah verilip verilmeyeceği hususu mecliste müzakere edilmiş ve bu şekilde İzmir’de ikamet eden üyelere harcırah verilmemesine karar verilmiştir (Ahenk, 17 Ağustos 1913: 2).

Meclis-i umumide görüşülecek konular öncelikle meclisin ilk toplantılarında oluşturulan şubelerde ele alınmış, buralarda olgunlaştırılmış ve sonra meclise getirilmiştir. Bu anlamda meclis çalışmalarının daha verimli yapılabilmesi için *Maarif Şubesi*, *Nafia Şubesi*, *Ziraat Şubesi* ve *İdare Şubesi* adlarında şubelerin oluşturulduğu ve buralara üyelerin seçildiği yukarıdaki satırlarda belirtilmişti. Meclis çalışmalarını değerlendirdiğimiz bu çalışmada, konular bu şubelerde ele alınan konular çerçevesinde ele alınmıştır.

2. MECLİS-İ UMUMİDE ELE ALINAN KONULAR

2.1. *Meclis-i Umumide Ziraata Dair Ele Alınan Konular*

Meclis-i umumide üzerinde görüşme yapılan konulardan en önemlisini vilayet ziraatına dair hususlar oluşturmaktaydı. Vilayette geniş ovaların, bu ovaları sulayabilecek nehirlerin ve üretilen ürünlerin taşınmasına imkân verecek demiryollarının bulunması vilayet iktisadi hayatında ziraatın önemli yer tutmasını sağlayan nedenler arasında yer alıyordu. Meclis üyelerinin çoğu da vilayetin sahip olduğu bu avantajları mecliste yaptıkları konuşmalarda dile getiriyorlardı.

1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati’ne göre vilayetin sorunlarını iyi bilen ve meclis üyesi olmayan hükümet daire müdürlerinin meclis-i umumiye rapor sunmaları ve sorumlu oldukları dairelerin meseleleri görüşülürken mecliste bulunmaları gerekiyordu (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 198). Kanunda belirtilen bu vazife kapsamında ziraat bütçesinin görüşülmesi sırasında Aydın Vilayeti Ziraat Müdürü Yeni Dünya Efendi tarafından meclis-i umumiye bir layiha sunulmuş ve bu layiha kendisi tarafından mecliste okunmuştur. Yeni Dünya Efendi bu layihasında vilayet ziraatının islahına ve terakkisine dair bilgiler vermiştir. Ahenk gazetesi başyazarı Şinasi, ziraat müdürünün mecliste raporunu okuduğunu ve raporun içinde faydalı bilgiler ve değerli öneriler bulunduğunu, raporun uzun olması sebebiyle hepsini gazetede yayınlamanın mümkün olmadığını ifade ederek bazı kısımlarını mealen ve önemli kısımlarını da aynen köşe yazısında zikretmiştir (Ahenk, 18 Temmuz 1913: 1).

Şinasi'nin ifadelerine göre Aydın Vilayeti Ziraat Müdürü mecliste mealen şunları ifade etmiştir: Ziraat Müdürü Yeni Dünya Efendi meclis-i umumide "Muhterem Aza-yı Kıram" diye başladığı konuşmasında, doğrudan doğruya azaya hitap edeceğini, ziraatın ıslah ve terakkisi hakkında konuşma yapacağını, söyleyeceği şeylerin az çok azalar tarafından bilindiğini, niyetinin azaya yol öğretmek ve ders vermek olmadığını belirtmiştir. Ziraat müdürü konuşmasının devamında, ziraatın her şeyden çok ıslaha muhtaç olduğunu, Osmanlıların yani Müslümanların çiftçi olduklarını, ahali arasında sanat ehli olup bununla geçinenlerin sayısının az olduğunu, yerli mal üreten fabrikanın az bulunduğunu, ülkede sanayileşme olmadığını ve halkta da sanayileşme konusunda hevesin uyanmadığını, zengin fakir pek çok kişinin arazi ürünleri ile geçindiğini ve halkın sahip olduğu serveti bu sayede elde ettiğini belirtmiştir. Ziraat müdürüne göre, devlet de vatandaştan farksızdır. Devlet, borçlarını ödemek, bütçesini ıslah etmek, ülkeyi Avrupa'nın ve yabancı hükümetlerin kontrolünden, esaretinden kurtarmak için muhtaç olduğu parayı ziraat sayesinde elde etmektedir. Devlet, elde ettiği gelirin dörtte üçünü zirai vergilerden temin etmektedir. Ziraat müdürüne göre, durum bu vaziyette iken şimdye kadar hak ettiği şekilde ele alınmayan ve gelişmesi için çalışılmayan konu ziraattır. Beş senelik Meşrutiyet Dönemi'nde bile bu hususta ciddi çalışma yapılmamış ve idare-i maslahat yolu takip edilmiştir. Ona göre, meclis-i umumi azaları da İstanbul'a gönderilen vekiller gibi davranmamalı, ziraatın terakkisini sağlayacak vasıtaları temin etmeli ve bu iş için gerekli parayı bulmalıdırlar. Şayet üyeler bunu yapmazlar ise mecliste sarf edilecek emekler ve geçirilen saatler boşa gidecektir. Emeklerin boşa gitmemesi için azalar ziraata ait raporları iyi tetkik etmeli, bunlar arasından uygun ve isabetli olanları dikkatle ele alıp değerlendirmelidir. Gazeteci Şinasi'ye göre, Yeni Dünya Efendi uzun seneler vilayet ziraat müdüriyetinde bulunmuş, vilayet ziraatı hakkında incelemelerde bulunmuş tecrübeli bir kişidir. Bu yüzden vilayet ziraatı hakkında kaleme aldığı layiha ayrıntılı ve kapsamlı olup meclis üyelerince dikkate alınıp değerlendirilmelidir (Ahenk, 18 Temmuz 1913: 1).

Yeni Dünya Efendi layihasında, yukarıda belirtilenler dışında, Aydın vilayetinin konumuna, sahip olduğu imkânlarla dair şunları zikretmektedir:

"Mesâha-i sathiyesi 54.000 kûsûr kilometre murabba'ından 'ibâret ve en geniş vilâyâtta ma'dûd olan Aydın vilâyeti servet ve menâbi nokta-i nazarından da en ziyâde mazhar-ı iltifât bulunan bir arâzidir. Gediz,

Menderes ve Küçük Menderes ve buralara cereyân eden dereler ovaları irvâ ve her gûnâ mevrû'ât ve mahsûlâtın neşv ü nemâsına az çok yardım etmektedir. Bu mübârek arâzinin iklimine gelince, hemen münhasıran arâzimize mahsûs olan ba'zı cins mevrû'ât ile berâber her nev' zirâ'ate elverişli vesâit-i nakliyemiz dahi sâ'ir vilâyetlerinkine nisbeten fâ'iktir. Zirâ, mâlik olduğumuz iki şimendüfer şebekesi muhtelif kollar ile vilâyetin kâbil-i zirâ'at hemen bi'l-cümle ovalarından mürûr ve mahsûlâtımızın şarkın en büyük ticâret merkezlerinden biri olan İzmir'e nakl ve isâlini teshîl eder. Ancak bu suhûletlere, vâsıtalara rağmen -bilâ-istisnâ- çiftçilerimizin gerek büyük arazi sahipleri olsun gerek ortakçı veya ufak tarla sâhipleri olsun kesb-i servet etmedikten ma'dâ seneden seneye borca girmekte ve arazilerini sırf zararına hars ve zirâ'at ederek en müsâ'id ve bereketli senelerde bile ancak te'mîn-i ma'îşet edecek kadar bir vâridât istihsâl eylemektedirler. Hal böyle iken zirâ'atın islâhı için lâzım gelen tedâbir-i sâ'ibe bi'd-defâ'at makâm-ı vilâyet-i celîleden ve müdîriyet-i âciziden ve şimdiye kadar in'ikâd eden meclis-i umumi tarafından ve erbâb-ı vukûfdan bulunan ba'zı zevât tarafından teklîf edildiği hâlde böyle vilâyetin hayât-ı zirâ'îye ve iktisâdiyesine te'alluk eden bu teklîfler ve teşebbüsât hep evrâk üzerinde kalub tedâbir-i müttehaze ve musîbe dâ'iresinde hiçbir icrâ'ât vücûda getirilememiştir." (Ahenk, 14 Temmuz 1913: 2).

Ziraat müdürünün layihesindeki bu tespitleri dile getiren Şinasi, İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Kânûn-ı Muvakkatî'nin tanıdığı *tevsi-i me'zûniyet*'ten dolayı bu senenin diğer yıllar gibi olmadığını, ahalinin meclis-i umumiden büyük beklentisi olduğunu belirtmiş ve Yeni Dünya Efendi'nin: *"Terakkiyât-ı zirâ'îyeye hâdim olacak tedâbir iki sınıfa taksîm edilebilir. Bunları biri idarî, diğeri fenni kısımdır."* sözüne yer vermiştir. Yeni Dünya Efendi'nin İdari Kısımda zikrettiği hususlar arasında; mahsulatın korunması için deştâbân idarelerinin kurulması; malı ve mülkü kullanma hususunda *"hukûk-ı tasarrufiyenin te'mîni"*; incir, üzüm ve bunlara benzer sendikaların yasaklanması; zirai sermaye sağlanması; bütün köy ve kasabalardaki iptidai mekteplerde ziraat derslerinin okutulması meselesi yer almaktadır. *Fenni Kısımda* belirttiği konular arasında ise nehir ve ırmakların temizlenmesi; sulama faaliyetleri; bataklıkların kurutulması; çekirge itlâfı; Menteşe fidanlığının ıslahı; Seydiköy Ziraat Mektebi'ne ziraat muallimi tayini, bu mektebe demirhane inşası, mektebe bir kimyager tayini; ziraat tecrübe ve gösterme tarlalarının (tecrübe ve irâ'e tarlaları) kurulması; ziraat aletleri temini ve hayvan yarışları düzenlenmesi gibi hususlar bulunmaktadır (Ahenk, 14 Temmuz 1913: 1).

Gazeteci Şinasi, Yeni Dünya Efendi'nin layihesindeki tespitlerin isabetli ve değerli olduğunu, zikredilen hususlardan bir kısmının bu sene olsun yapılması gerektiğini, hele hele parasız veya az masrafla yapılabileceklerin hemen yapılması gerektiğini belirtmektedir. Aksi takdirde belirtilen hususların da eskileri gibi evrak üzerinde kalacağını ve çekilen emeklere ve sarf edilen nefeslere yazık olacağını ifade etmektedir (Ahenk, 1 Temmuz 1913: 2).

Meclis-i umumi Yeni Dünya Efendi'nin vilayet ziraatı ile ilgili olarak idari anlamda yapılması gerekenler arasında zikrettiği *deştban idareleri* konusunu dördüncü içtimada ele almış ve bu konu ile ilgili otuz maddelik bir düzenlemeyi yapılan müzakereler sonrasında kabul etmiştir. Deştban idaresi teşkilatının kanun hüviyetini kazanması için Bab-ı Ali'ye ve ilgili bakanlığa sunulması ve bunun için esbab-ı mucibe mazbatasının yazılması gerekiyordu. Meclis bu mazbatayı hazırlamak için kâtip Rahmi Bey'i görevlendirmiştir (Ahenk, 29 Temmuz 1913: 2).

1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati'nin 78. maddesinde vilayetçe yapılması gereken işler belirtilmiştir. Bu işler arasında yolların yapımı ve tamiri; nehirlerin ıslahı; bataklıkların kurutulması; süresi kırk yılı geçmemek üzere hayvan, buhar ve elektrikle çalışan tramvayların inşa edilmesi; şehirlerin havagazı ile aydınlatılması; vilayet dâhilinde otomobil, otobüs ve omnibüs arabaların işletilmesi; sanayiye ait fabrikaların kurulmasına dair ruhsat verilmesi; numune ve tecrübe çiftlikleri, tarlaları ve fidanlıkları ile çiftçilik mektepleri açılması; damızlık hayvan temini; ziraat aleti depoları tesisi; ziraat sergileri açılması ve hayvan yarışları düzenlenmesi, yarışları kazananların ödüllendirilmesi; vilayet ziraatının ıslahı için ücretsiz tohum ve fidan verilmesi; herkesin istifade edeceği harman ve kalbur makineleri ile diğer ziraat aletlerinin temini ve bunların çiftçiye kiralanması; ziraat müzeleri açılması ve ziraat erbabının yardımlaşması için şirketler tesis edilmesi; ziraatın gelişmesi için her türlü tedbirin alınması; müsait yerlerde sanayi odaları ve sanayi mektepleri açılması ve buralarda ihtiyaca göre mahalli sanatların öğretilmesi; yerli üretimi teşvik için sergi açılması ve yarışlar düzenlenmesi; yerli sanayiye ait müzeler kurulması; temel eğitimi geliştirmek için ihtiyaca göre seyyar iptidai okullar ile rüştiye ve iptidai öğretmen okulları açılması; fakirlere yönelik gece mektepleri tesis edilmesi ve bunların ilgili kanununa göre idare edilmesi ve bunlara nezaret edilmesi gibi görevler bulunmaktadır (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 200-202).

Meclisin sekizinci içtimainda çiftçilerin Ziraat Bankası'na olan borçlarının tecili söz konusu olmuştur. Bu konunun mecliste görüşülmesi sırasında mecliste hazır bulunan banka memuru tarafından bazı izahatlar yapılmış ve talep edilen tecilin uygun olmayacağı belirtilmiştir. Banka memurunun belirttiği bu düşünce bazı meclis üyeleri tarafından desteklenmiştir. Nihayet, Tevfik Paşa'nın teklifi üzerine çiftçilerin bankaya olan borçlarının bir yıl tecili yönünde meclisin aldığı kararın ilgili bakanlıktan sorulmasına, emlak, arazi ve vergi taksitlerinin olduğu gibi kalmasına karar verilmiştir (Ahenk, 3 Ağustos 1913: 2). Meclisin 2-3 Temmuz'da yaptığı onucu içtimada fasıl fasıl okunan ziraat bütçesi bir muhalif oya karşılık 44 oy ile kabul edilmiştir (Ahenk, 6 Ağustos 1913: 2).

Vilayet ziraatını en fazla etkileyen konulardan biri bu yıllarda Batı Anadolu'da hüküm süren çekirge felaketi idi (Gökmen, 2010: 127-180). Konu ile ilgili olarak meclisin on dokuzuncu içtimainda Ziraat Şubesi'nin çekirge meselesine dair hazırladığı rapor okunmuştur. Bu raporda, çekirge itlafı için harcanmak üzere otuz bin lira tahsisat istenmesi, çekirge bulunan hatlar boyunca dolaşmak ve gerekli teftişi yapmak için iki müfettiş tayin edilmesi ve harcırah olarak yevmiye usulü ile ücret ödenmesi teklif olunmuştur. Bu teklifle ilgili mecliste yapılan müzakerede daha önce vilayet makamı tarafından istenen ve henüz verilmeyen otuz bin liranın meclis-i umumi kararıyla tekrar istenmesine, müfettiş tayini meselesinde ise mülkiye memurlarının bu işle zaten görevli olduğu ifade edilerek ilave müfettiş tayinine gerek olmadığına, harcırah olarak da memurlara verilmekte olan maaşların yarısı kadar saat hesabı ile harcırah verilmesine karar verilmiştir (Ahenk, 17 Ağustos 1913: 2). Meclisin yirminci içtimainda çekirge itlafı için merkezi hükümetin içinde bulunduğu durum dolayısı ile istenilen otuz bin lirayı gönderemediği ve bu para gönderilmez ise itlaf çalışmalarının yapılamayacağı belirtilmiştir. Para konusuna çözüm bulunması hususunda Eşme azası Mahmut Bey, Aydın azası Vali Bey, İzmir azası Estergo Efendi ve bazı azalar tarafından çekirge bulunan mahallerdeki ahalinin çekirge talimatına göre bedeni mükellefiyetleri baki kalmak şartı ile bütün vilayet vergi mükelleflerinin emlak, arazi ve temettü vergilerinden "*küsurat-ı munzama*" alınması teklif edilmiş ve bu verginin konulma biçiminin gelecek toplantıda ele alınması kararlaştırılmıştır (Ahenk, 19 Ağustos 1913: 2). Çekirge itlafı için gerekli olan para ile ilgili olarak yirmi birinci içtimada Bozdoğan azası Hasan Tahsin Bey, çekirge itlafı için küsurat-ı munzama alınacak vergiler arasında temettü vergisinin de gösterildiğini ve bu uygulamadan temettü

vergisinin istisna edilmesi gerektiğini belirtmiş, bu görüşe vali ve bazı azalar da iştirak etmiş ve bu konuda yapılacak görüşmede defterdarın da bulunması gerektiği ifade edilerek konu gelecek toplantıya bırakılmıştır (Ahenk, 20 Ağustos 1913: 2). Meclisin yirmi ikinci içtimasında çekirge ile mücadelede kullanılacak para ile ilgili bir çözüm bulunmuştur. İzmir azası Rıza Bey çekirge itlafları için emlak vergisine küsurat zammının adaletine uygun olmadığını belirtmiş ise de bu görüş dikkate alınmamış, emlak ve arazi vergilerine %7,5 oranında zam yapılması on beş karşı oya karşılık kırk oyla kabul edilmiştir. Aynı toplantıda çekirge itlafları için Seferihisar azası Sabri Bey tarafından geçici olmak koşulu ile memur maaşlarından %7,5 kesinti yapılması teklif edilmiş ise de bu öneri uygun bulunmamıştır (Ahenk, 21 Ağustos 1913: 2). Çekirge itlafları için gerekli paranın tedariki ile uğraşıldığı sıralarda meclis, yirminci içtimasında Urla Fidanlığı'nın vilayet namına ferağ edilmesine karar vermiştir (Ahenk, 18 Ağustos 1913: 2).

2.2. Meclis-i Umumide Nafaya Dair Ele Alınan Konular

Meclis-i umumi çalışmalarının daha verimli ve hızlı yürütülebilmesi için meclis üyeleri arasından on bir üyeden oluşan bir Nafia Şubesi oluşturulmuştu. Bu şube çalışma sahası içine giren konuları kendi arasında müzakere eder ve aldığı kararları meclis-i umumiye sunardı. Nafia şubesi yaptığı toplantılar ve müzakereler sonrasında, aldığı kararlarla ilgili bir layiha hazırlamıştır. Hazırlanan bu layihada zikredilen konularından biri vilayet dâhilinde tamir edilmesi gereken yolların ne kadar olduğu ve bunların ne kadarlık bir harcama ile yapılabileceği hususudur. Diğerleri ise vilayetteki hususi yolların az zamanda mükemmel hale getirilmesi ve masraflarının yavaş yavaş karşılanması için yolların Avrupalı veya Osmanlı şirketlerine ihale edilmesi suretiyle inşa edilmesi hususuydu. Nafia Şubesi yollara dair hazırladığı bu raporu meclis-i umumiye arz etmiş ve meclis-i umumi de üzerinde gerekli görüşmeleri yapmıştır.

Meclis-i umumi altıncı içtima ikinci celsede nafia şubesi tarafından umumi ve hususi yollara dair hazırlanan cetvel incelenmeye başlanmıştır. Aydın azası Kazım Bey'in her liva ve kazanın tarik bedelinin doğrudan doğruya kendi mahalline ait olması gerektiğine dair teklifi meclisçe büyük çoğunlukla kabul edilmiştir (Ahenk, 30 Temmuz Ağustos 1913: 2). Aynı içtimada Manisa Belediyesi tarafından Manisa'nın elektrikle aydınlatılması için imtiyaz talebine dair meclise sunulan evrak okunmuş ve istenilen imtiyaz ve ruhsatın verilmesine karar verilmiştir (Ahenk, 30 Temmuz 1913: 2).

Meclisin yedinci içtima ikinci celsesinde Vali Nazım Paşa bir evvelki içtimada her liva ve kazanın tarik bedellerinin kendi mahallerinde kullanılmasına dair alınan karara itiraz etmiştir. Vali Bey, her yerin yola ihtiyacının farklı olduğunu belirterek Menteşe ve Denizli gibi yerlerin bu işten büyük zarar göreceğini, kabul edilen bu kararın tashih edilmesi gerektiğini, şayet alınan bu karar düzeltilmez ise Şûrâ-yı Devlet'e müracaat edeceğini belirtmiştir. Vali Bey'in bu itirazı üzerine bir önceki toplantıda alınan karar tashih edilmiştir (Ahenk, 1 Ağustos 1913: 2). Meclis, aynı celsede nafia bütçesini görüşürken başmühendis maaşının vilayet bütçesinden değil, atama ve azletme yetkisine sahip Nafia Nezareti tarafından ödemesi gerektiğini belirtmiştir. Meclis bu teklife olumlu bakmış ve başmühendisin 1330 yılı maaşının vilayet bütçesinden, gelecek seneki maaşının ise nezaret tarafından ödemesi gerektiğine dair alınan meclis kararının nezarete yazılmasına karar vermiştir (Ahenk, 1 Ağustos 1913: 2). Aynı toplantıda, merkez nafia odacısının ve mülhakat daireleri odacılarının maaşlarının düşük olduğunun belirtilmesi üzerine merkez odacı maaşının 250, mülhakatdakilerin ise 150 kuruşa çıkarılmasına karar verilmiştir. Meclis daha sonra 15 bin kuruş olarak gösterilen icar, tenvirat ve sair masrafları 10 bin kuruşa indirmiştir. Meclis aynı içtimada iki buharlı silindir alınmasına dair bir karar almıştır. Gazetede, meclis çalışmalarına dair verilen bilgilerde bu buharlı silindirlerin hangi yerleşim yeri için alındığı belirtilmemiştir. Meclis yedinci içtimasında maddeleri aynen uygun görülen nafia bütçesini kabul etmiştir. Buna göre meclis-i umumi, *nafia idaresinin* gösterdiği 5.175.735 kuruşluk bütçeyi ve odacılar için olan zamlı maaşları tasdik etmiştir (Ahenk, 1 Ağustos 1913: 2).

Meclis dokuzuncu içtima birinci celsesinde her liva ve kaza dâhilinde gelecek seneden itibaren inşa ve tamir edilecek yolların derece ve önemleri belirlemek için bir komisyon oluşturulması hususu gündeme gelmiş ve bu komisyon için kaza ve livalardan ikişer azanın seçilmesi münasip görülmüştür. Daha sonra parasızlık yüzünden tamamlanamayan Denizli Gureba Hastanesi'ne tahsisat ayrılması hususu gündeme gelmiş ve bu hususta yapılan müzakereler sonucunda parayı temin için piyango tertip ve keşidesi kararlaştırılmış ve bu iş de İzmir Piyango İdaresi'ne havale edilmiştir. Meclis aynı celsede yapılan görüşmelerde palamut mahsulüne revaç kazandırmak ve palamut ihracatını artırmak için Aydın, Hüdavendigar ve Kale-i Sultani/Çanakkale sancaklarından seçilecek üyelerden müteşekkil bir komisyonun oluşturulması konusu gündeme gelmiş ise de Rıza

Bey'in bu ürünün en fazla Aydın vilayetinde yettiğini belirtmesi ve bu vilayette alınacak kararların diğer yerlerde de aynen uygulanacağına dair görüş belirtmesi üzerine meselenin Rıza Bey'in görüşü doğrultusunda çözülmesine karar verilmiştir (Ahenk, 5 Ağustos 1913: 2). Yirmi üçüncü içtimada palamut konusu tekrar gündeme gelmiş ve palamut fiyatlarındaki durgunluğun incelenmesi ve giderilmesine dair oluşturulan komisyonun hazırladığı rapor okunmuş ve rapor üzerinde yapılan görüşmeler sonunda durumun ilgili bakanlığa yazılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2).

Meclisin dokuzuncu içtimasında Mekri'de otuz seneden beri mahalli ihtiyaca karşılık olarak alınmakta olan kordon resminin kaldırılmasına dair takrir okunmuş ve meselenin ilgili şubeye havalesine karar verilmiştir (Ahenk, 5 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on yedinci içtimasında tarik bedellerinin artırılması konusu ele alınmıştır. Bu hususta Seferihisar azası Sabri Bey tarik bedelini artırmanın uygun olmayacağını ifade etmiş ise de diğer üyeler bu görüşe karşı çıkarak tarik bedellerinin artırılması yönünde görüş belirtmişlerdir. Meclis her liva ve kazanın mevkiinin dikkate alınarak tarik bedelinin tarh ve tevzi olunması gerektiğine ve bu iş için tetkik komisyonu oluşturulmasına ve bu komisyona meclis-i umumi azasından her liva için iki üyenin seçilmesine karar vermiştir (Ahenk, 14 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on sekizinci oturumunda tarik bedelinin tespitine dair oluşturulmuş olan komisyonun hazırladığı mazbata okunmuştur. Bu mazbatada, vilayetin mıntikalara ayrılmasının mümkün olmadığı belirtilmiş ve yol bedeliyle mükellef olanlardan seyyanen alınmakta olan günlük beşer kuruştan yirmi kuruşun, yevmiye sekizer kuruştan 32 kuruşa çıkarılması istenmiştir. Komisyonun yol bedellerine dair aldığı bu karar oylamaya sunulmuş ancak kabul edilmemiştir. Konunun çözümü için ikinci bir komisyon teşkiline karar verilmiştir (Ahenk, 15 Ağustos 1913: 2). Yol bedeli konusu on sekizinci içtimada tekrar gündeme gelmiştir. Konu ile ilgili olarak Muhasebe-i Hususiye-i Vilayet Müdürü Tahsin Bey, ödenmeyen yol bedellerinin vilayet özel bütçesine dâhil edilmesi gerektiğini, ödenmeyen bu yol bedeli bakayası miktarı belirleninceye kadar yol bedelinin artırılması maddesinin ertelenmesinin münasip olacağını belirtmiş ve bu teklif meclis tarafından kabul edilmiştir (Ahenk, 15 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on dokuzuncu içtimasında Muhasebe-i Hususiye-i Vilayet Müdürü Tahsin Efendi, meclisi hayli zaman meşgul eden tarik bedeli zammının kesin bir sonuca bağlanmadığını, vilayet muhasebesinden çıkarttığı hesaplar gereğince vilayet özel bütçesine tarik bedelinden 1.116.289, aşardan 1.160.901, zebhiye resmi zammından 23.398 kuruş olmak üzere toplam 2.305.585 kuruş bakaya ilave edilmesi gerektiğini, ortaya çıkan bu rakama göre tarik bedeline az da olsa zam yapmaya gerek olmadığını belirtmiştir. Meclis, Tahsin Efendi'nin verdiği bu bilgilerden sonra tarik bedeline zam yapılmamasına karar vermiş, Vali Bey de meclis-i umumiye bu yönde aldığı karardan dolayı teşekkür etmiştir (Ahenk, 17 Ağustos 1913: 2).

Meclis, sancaklar ve kazalar arasında yapılacak yollar yanında şehir içinde yapılacak yollara dair de kararlar almıştır. Meclisin yirmi birinci içtimasında İzmir Belediyesi'nin bulvarlar açmak için istimlak kanununda bazı değişiklikler yapılmasına dair tavrı okunmuş ise de bu hususta Belediye Başkanı'nın izahat vermesi gerekli görülmüş ve mesele gelecek toplantıya bırakılmıştır (Ahenk, 20 Ağustos 1913: 2). Meclisin yirmi ikinci içtimasında bulvar yapılması için belediyenin İstimlak Kanunu'nda değişiklik yapılmasına dair yaptığı teklif uygun bulunmuş ve bu hususun Bâb-ı Âliye yazılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 21 Ağustos 1913: 2).

Yerleşim yerlerinde kamu adına yapılacak her türlü altyapı hizmetleri için de meclis-i umumide kararlar alınıyordu. Bu hususla ilgili olarak meclisin yirmi üçüncü içtimasında Kuşadası kasabasının içme suyu yollarının tamiri ve inşasına dair yapılan müzakerelerde bu işler için yapılacak masrafa karşılık gerekli paranın tedarik edilmesine karar verilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2). Aynı oturumda Kırkağaç kasabası suyollarının tamir ve inşası hususunda yapılan müzakerelerde zikredilen tamiratların yol ameleleri mükellefiyeti ile yapılması kararlaştırılmıştır (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2).

Vilayet dâhilinde sanayi ve ticaretin gelişmesine hizmet edecek tesislerin kurulması için de meclis-i umumi tarafından izinler veriliyordu. Bu çerçevede Milas'ta birkaç kişi tarafından yağ fabrikası kurulmasına dair Milas İdare Meclisinin meclise sunduğu mazbata ele alınmış ve yerli üretimi teşvik babında bu fabrikanın beş lira ruhsat harcı alınarak açılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 29 Temmuz 1913: 2).

Vilayet umumi meclisinin görevlerinden biri de şehir içlerinde veya şehirlerarasında taşımacılık yapacak şirketlere ruhsat vermek idi. Meclisin on beşinci içtimainda İzmir-Manisa arasında otomobil işletmek üzere imtiyaz talebinde bulunan Subhi Bey'in müracaatı ve hükümetin Subhi Beyle yaptığı mukavele okunmuştur. Bu konu üzerine yapılan müzakereler sonrasında zikredilen mukavelenin basılıp üyelere dağıtılmasından sonra incelenip karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Ahenk, 12 Ağustos 1913: 2). Meclisin on sekizinci içtimainda da Subhi Bey'in talep ettiği imtiyazla ilgili olarak meclise gelip bilgi vermesi gerektiğine karar verilmiştir (Ahenk, 15 Ağustos 1913: 2). Meclisin yirminci içtimainda İzmir-Manisa arasındaki tarife ücreti belirlenmedikçe bu konunun müzakere edilmemesi gerektiği ifade edilmiş ise de yapılan gizli oylamada bu husus belli olmadan da konunun görüşülebileceği yönünde karar verilmiştir. Bundan sonra verilecek imtiyazın başlangıç ve bitiş noktaları tespit edilmiştir. Yapılan tespite göre Manisa'nın dış mahalle köprüsü başlangıç, İzmir Bornova yoluyla Bornova istasyonundan geçildiğinde İzmir Çorakkapı'daki Bıçakçı Hanı da bitiş durağı olacaktır (Ahenk, 18 Ağustos 1913: 2). Suphi Bey'in imtiyaz talebi yirmi birinci içtimada yeniden gündeme gelmiş ise de bir sonuca bağlanmadığından meselenin gelecek toplantıda görüşülmesine karar verilmiştir (Ahenk, 20 Ağustos 1913: 2). Subhi Bey'in İzmir-Manisa arasındaki otomobil işletmesine dair imtiyazın mukavele maddeleri üzerindeki görüşmeler meclisin yirmi ikinci içtimainda uzun süren müzakereler sonunda tamamlanmış ve teklifin tamamı üzerinde yapılan oylama ile Subhi Bey'e istediği imtiyaz verilmiştir (Ahenk, 21 Ağustos 1913: 2).

Meclis-i umumi, otomobil işletmek üzere talepte bulunan Makinist Osman Nuri ve ortağı Veysizade Ali Efendi'ye de izin vermiştir. Verilen izin için beş lira harç alınması da mecliste kararlaştırılmıştır (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2). Osman Nuri Efendi'nin bu ruhsatı nerede kullanacağı hakkında gazete haberinde bilgi bulunmamaktadır.

Mecliste, karayollarının yapımı, tamiri ve bu konulardaki istekler ve şikâyetler ele alınabiliyordu. Vilayet dâhilinde işleyen demiryolları ile ilgili şikâyetlerin de meclise geldiği görülmektedir. Meclisin on altıncı içtimainda şimendiferler ve kumpanyalar hakkında özel bir komisyon tarafından hazırlanan mazbata okunmuştur. Bu mazbatanın okunmasından sonra bir aza kumpanyalar hakkındaki bazı şikâyetleri dile getirmişlerdir. Bu şikâyetler üzerine demiryolları

komiseri Fehmi Bey söz almış, dile getirilen konularla ilgili gerekli izahatı yapmıştır. Fehmi Bey, şikayetlere dair kumpanyalar tarafından yapılabilecek işlerin Demiryolları Komiserliğine havale edilmesini istemiş ve bu teklif meclisçe kabul edilmiştir (Ahenk, 13 Ağustos 1913: 2).

Bataklıkların kurutulmasına dair ruhsat ve imtiyaz verilmesi ve bunların sürelerinin uzatılması meclis-i umuminin görevlerindendi. Meclisin on beşinci içtimasında, Manisa eski mebusu İlhami Bey'in Aydın sancağındaki bataklığı kurutma için aldığı ruhsatın süresinin uzatılmasına dair sancak mutasarrıfının gönderdiği tahrirat okunmuştur. Konuya dair yapılan müzakereler sonucunda süre uzatımının ahalinin mülkiyet hukukunu zedeleyip zedelediğinin tespiti için meselenin mahallinden sorulması gerektiği belirtilmiş ve bu görüş gizli oylamaya sunulmuştur. Yapılan oylama sonucunda on beş aza sürenin gerekli tahkik yapılmadan, yirmi altı aza gerekli inceleme yapıldıktan sonra uzatılması yönünde oy kullanmıştır (Ahenk, 12 Ağustos 1913: 2).

2.3. Meclis-i Umumide Maarife Dair Ele Alınan Konular

Meclis-i umumide maarife dair ele alınacak konulara dair ön hazırlıkları yapmak amacıyla on üç kişilik bir Maarif Şubesi oluşturulmuştur. Bu şubeye değişik kazalardan üyeler dâhil edilmiştir. Meclis-i umumide maarifle ilgili olarak maarif bütçesi, Sanayi Mektebi, Darülmuallimin ve değişik yerlerde kurulacak olan ziraat mektepleri konuları ele alınmıştır.

Sanayi Mektebi ile ilgili olarak meclisin dokuzuncu içtimasında Sanayi Mektebi'nin masraflar bütçesi okunmak istenmiş ise de buna itiraz edilmiş ve mektebin öncelikle gelirlerinin okunması gerektiği belirtilmiştir. Soma azası Rıza Bey Sanayi Mektebi'nin kapatılmasını, buraya sarf edilecek para ile Avrupa'ya öğrenci gönderilmesini, ülkeye bu şekilde sanayi ithal edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşe üyelerin büyük kısmı iştirak etmiş ancak mektebin hemen kapatılması durumunda pek çok çocuğun sokakta kalacağı ifade edilmiş, bunun yerine mektebin bir kısım gelirleri ile Avrupa'ya öğrenci gönderilmesinin daha uygun olacağı fikri benimsenmiştir. Bunun için de öncelikle Vali Bey, İbrahim Refik, Kazım Nuri ve Yusuf Rıza Efendilerden oluşan bir tetkik komisyonunun kurulması kararlaştırılmıştır. Karaburun azası Refik Bey, Sanayi Mektebi'ne ait Tire'de ve Seferihisar'da bulunan çiftliklerin satılarak bunların bedeli ile mektebe daha fazla gelir sağlayacak akar oluşturulması hususunda meclise bir takrir vermiştir. Takririn

mecliste okunmasından sonra gerekli incelemenin yapılması için konu tetkik komisyonuna havale edilmiştir (Ahenk, 5 Ağustos 1913: 2). Meclisin on ikinci içtimaında maarif bütçesinin bütün fasılları ile ilgili görüşmeler tamamlandıktan sonra bütçenin tamamı üzerinde oylama yapılmış ve bütçe üç muhalif oya karşılık 34 oyla kabul edilmiştir (Ahenk, 7 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on üçüncü içtimaında vilayet maarif bütçesi görüşmeleri yapılırken maarif gelirlerinin mahallinde mi yoksa vilayet bütçesine dâhil edildikten sonra mı pay edileceği konusunda şiddetli tartışmalar yapılmıştır. Konunun çözümü için Bergama azası Rahmi Bey, 1330 senesi bütçesi masraflarının merkezi bütçeden karşılanmasını; geri kalan kısmı için de yollar için kabul edilen usulün benimsenmesi suretiyle tartışma sebebi olan 1.621.000 kuruşun maarif müdüriyetiyle vilayet encümenin gözetimi altında ve her yerin geliriyle orantılı olarak harcanmasını ve dağıtılmasını, ihtiyacın fazla olduğu kazalara ve acil inşaatlara sarfını teklif etmiştir. Bu teklif oya sunulmuş, kabul ve ret yönünde eşitlik ortaya çıkınca meclis başkanı teklifin kabulü yönünde oy kullanması ile mesele çözüme kavuşturulmuştur. Rahmi Bey'in teklif ettiği usul kabul edilince taşrada inşa edilecek iptidaiye ve rüştiye mektepleri masrafları karşılığı olarak bütçenin on dördüncü faslında gösterilen ve bütçe encümenince düşürülen 1.623.515 kuruşun tekrar bütçeye ilavesi uygun görülmüştür. Bu hususun belirtilen şekilde çözümlenmesinden sonra maarif bütçesinin on beşinci faslında zikredilen Darümuallimin'in İzmir'de mi yoksa taşrada uygun bir yerde mi yapılması gerektiği konusunda hayli münakaşa olmuş ve mektebin İzmir civarında havadar bir yerde inşa edilmesi görüşü benimsenmiştir (Ahenk, 10 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on beşinci içtimaında Musevi Eytamhanesi'ne vilayet hususi bütçesinden tahsisat ayrılması ve verilmesi hususunda Hahambaşı tarafından takdim edilen takrir okunmuş, mesele mecliste etraflıca müzakere edilmiş ancak konu ile ilgili bir neticeye varılamamıştır. Aynı oturumda özel mekteplere verilecek ikramiyelerin tetkiki ve müzakeresi konusunun bütçe encümenine havale edilmesi kararlaştırılmıştır (Ahenk, 12 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on altıncı içtimaında Sanayi Mektebi'nin masraf bütçesinin incelenmesine başlanmış ve hayli tartışmadan sonra mektebin 861.247 kuruluşluk masraf bütçesi dokuz muhalif oya karşılık 31 oyla kabul edilmiştir (Ahenk, 13 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on dokuzuncu içtimasında ahalinin Manisa'nın Koldere Çiftliği'nde bir Ziraat Mektebi açılmasına dair dilekçesi okunmuş ise de mecliste çoğunluk kalmadığından bu hususta gerekli görüşme yapılamamıştır (Ahenk, 17 Ağustos 1913: 2). Bir sonraki içtimada ise Koldere Çiftliği'nde Ziraat Mektebi açılmasına dair ahalinin talebi meclis tarafından uygun görülmüş ve konuyla ilgili Maliye, Ticaret ve Ziraat Nezaretlerine yazı yazılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 18 Ağustos 1913: 2).

Benzer bir ziraat mektebinin Torbalı nahiyesinin Tepeköy Çiftliği'nde kurulması konusu meclisin yirmi üçüncü içtimasında gündeme gelmiştir. Tepeköy Çiftliği'nde bir ziraat mektebinin inşa edilmesine dair İzmir azası Ali Efendi tarafından meclise bir takrir verilmiştir. Mecliste, konuya dair verilen takrir okunmuş, üzerinde gerekli müzakereler yapılmış, teklif uygun görülmüş ve alınan kararın Maarif Nezaretine yazılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2).

2.4. Meclis-i Umumide Sağlığa Dair Ele Alınan Konular

Meclisin toplandığı aylarda vilayet dâhilinde kolera salgını hüküm sürüyordu. Vilayette yaygın bir şekilde devam eden salgınla ilgili olarak meclis-i umumi üyeleri cevaplanması için takrirler vermişlerdir. Konu ile ilgili olarak Urla, Foça ve Tire azaları şiddetlenen kolera sebebiyle neler yapıldığına dair meclise bir takrir vermişlerdir. Bu takrirlerin okunmasından sonra takrirlerde belirtilen hususlarla ilgili olarak Sıhhiye Müdürü vilayette gerekli tanzifat, tathirat ve tebhiratın yapıldığını ve yapılmaya devam edileceğini belirtmesi şeklindeki yaptığı izahlar yeterli görülmüştür. Yine salgın sebebiyle İzmir suları ile ilgili de bir takrir verilmiş ve bu takrirden belirtilen talepler doğrultusunda şehre su sağlayan Osman Ağa ve Vezir Suları'nın demir borular içine alınması hususunda belediyece gerekli harcamaların yapılmasına ve keşiflerin yaptırılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 8 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on ikinci içtimasında Gureba-yı Müslimin Hastahanesi bütçesi fasıl fasıl tetkik edilmiş ve bütçe iki muhalif reye karşılık 44 oyla kabul edilmiştir. Meclis kararı ile hastane bütçesi 977.401 kuruştan 1.072.930 kuruşa yükseltilmiştir (Ahenk, 7 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on üçüncü içtimainda sıhhiye bütçesinin gerekçeli raporu okunmuştur. Raporu okuyan Sıhhiye Müdürü Şükrü Bey, verem, sıtma ve frengi gibi hastalıklara karşı altı adet seyyar tabibin yapacakları hizmetlere temas etmiş ve bu durum azanın hayli dikkatini çekmiştir. Şükrü Bey'in bu tabipler yanında Sıhhiye Mektebi mezunu on iki kişinin istihdam edilmesine dair isteği meclisçe kabul edilmiştir. Frengi hastalığı ve diğer hastalıkların tedavisi için alınacak ilaç masraflarına dair hususların incelenmesi hususu bütçe encümenine havale edilmiştir. Yine Şükrü Bey'in Frengi Hastanesi bitişindeki arsa üzerinde 92.000 kuruş sarf edilerek elli yataklı hastane binası yapılmasına, vilayet, liva ve kazalarının her birine birer tebhîr/buhar makinesi alınması için 123.000 kuruş verilmesine ve Emrâz-ı Sâriye Hastanesi inşaatının tamamlanması için 250.000 kuruş tahsisat ayrılmasına dair teklif de bütçe encümenine havale edilmiştir. Frengi Hastanesinin islahında ve geliştirilmesinde gösterdiği hizmetlerden dolayı hastane baştabibinin maaşının artırılması teklif edilmiş ise de hastane gelirlerinin yetersizliği sebebiyle bunun gelecek seneki toplantıda ele alınması kararlaştırılmıştır. Meclis bu görüşmelerden sonra bir muhalif oya karşılık 38 oyla sıhhiye bütçesini, yedi çekimser oya karşılık 32 oyla da Frengi Hastanesi bütçesini kabul etmiştir (Ahenk, 11 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on altıncı içtimainda halkı ciddi anlamda tehdit eden kolera ile ilgili olarak mecliste hazır bulunan Sıhhiye Müdürü Şükrü Bey, salgının memleket içinde en çok kalabalık yerlerde görüldüğünü, kalabalık sebebiyle yaşanan izdihamları hafifletmek gerektiğini, bunun için de mevcut 150 çadıra ilaveten 300 çadırın daha temin edilmesi lazım geldiğini belirtmiştir. Bunun üzerine belediyece istenen çadırların birkaç gün içinde tedarik edilmesi ve sıhhiyeye müdüriyetine teslim edilmesi ve şayet paraya ihtiyaç varsa belediyeye bu hususta borçlanma izni verilmesi konusunda Belediye Başkanlığına tezkire yazılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 13 Ağustos 1913: 2).

2.5. Meclis-i Umumide İdari Yapılanmaya Dair Ele Alınan Konular

İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati'ne göre liva ve kaza merkezlerinin değiştirilmesi, sınırlarının tadili ve tashihi, kaza ve nahiyelerin birbirinden ayrılması meclis-i umumi-i vilayetin kararı ve Dahiliye Nezareti'nin tensibi ve padişahın iradesi ile mümkün idi (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 187). Bu hususla ilgili olarak meclisin on sekizinci oturumunda Menteşe sancağının

müstakil liva haline getirilmesine dair mahallinden düzenlenen mazbata ile encümen kararı okunmuş ve konu ile ilgili mazbatanın üst yazı ile ilgili bakanlığa sunulmasına karar verilmiştir (Ahenk, 13 Ağustos 1913: 2).

Meclisin yirmi üçüncü içtimasında ise Çeşme kazasındaki *Yeni* nahiyesinin lağvedilerek yerine Sıradam köyünde bir nahije oluşturulmasına dair mahallinden gönderilen mazbata okunmuş ve mazbatada talep edildiği şekilde yeni nahije oluşturulmasına karar verilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2).

2.6. Meclis-i Umumide Farklı Konulara Dair Alınan Kararlar

Meclis-i umumide yukarıdaki başlıklar altında zikredilen hususlar dışında farklı konulara dair meseleler de ele alınmış ve bunlarla ilgili kararlar verilmiştir. Farklı konulara dair olan bu hususların bu başlık altında değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Meclisin onuncu içtimasında vilayet matbaası bütçesi üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmede vilayet matbaasının gelir ve giderlerinin tetkikine başlanmış ise de matbaanın hükümetin değil Sanayi Mektebi'nin malı olduğu belirtilerek, öncelikle matbaanın mektebe devredilmesi ve sonrasında bütçesinin görüşülmesi istenmiştir. Ancak Muhasebe-i Hususiye-i Vilayet Müdürü Tahsin Bey, matbaa ister hükümetin ister mektebin mülkü olsun buranın idaresinin doğrudan doğruya Muhasebe-i Hususiye-i Vilayete ait olduğunu belirterek bu işi mektep müdüriyetine havale etmenin doğru olmadığını ifade etmiş ise de konunun nasıl çözüme kavuşturulacağı hususu bu içtimada tam olarak kararlaştırılamamıştır (Ahenk, 6 Ağustos 1913: 2). Matbaa bütçesi bir sonraki içtimada tekrar ele alınmış ve matbaaya ait masraflar tek tek okunduktan sonra bütçenin geneli üzerinde oylama yapılmış ve bütçe iki muhalif oya karşılık 45 oyla kabul edilmiştir (Ahenk, 7 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on birinci içtimasında gündeme gelen konulardan biri piyango keşidesi ile ilgilidir. Mecliste İzmir Piyangosunun tekrar keşidesi hakkında Piyango İdare Şubesi tarafından tanzim edilen layiha mecliste okunmuş ve üzerinde şiddetli tartışmalar yapılmıştır. Meclis üyeleri bu tartışmalarda piyango genel ahlaka ve iktisadi hayata dair zararlarından bahsetmişlerdir. Bu tartışmalar sonrasında piyango keşidesinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesi hakkında oylama yapılmış ve piyango keşidesi teklifi 11 kabul oyuna karşılık 35 oyla

reddedilmiştir. Piyango keşidesi ile ilgili meclisten böyle bir karar çıkınca, İzmir azası Estergo Efendi, piyango keşidesinin lağvından dolayı Musevî Eytamhanesine verilemeyecek olan piyango keşidesi payının vilayet özel bütçesinden verilmesini istemesi üzerine konu tekrar ele alınmak üzere İdare Şube'ye havale edilmiştir (Ahenk, 7 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on yedinci oturumunda Bozdoğan'da müstakil bir incir pazarı kurulmasına dair teklif üzerinde hayli müzakere yapılmıştır. Bu müzakerelerde böyle bir pazarın kurulmasının şahsi hürriyeti engelleyeceği ve satıcıların bu pazara sevk edilmesinin ticaret serbestisini kısıtlayacağı düşünüldüğünden incir pazarı kurulması teklifi reddedilmiştir (Ahenk, 14 Ağustos 1913: 2).

Meclisin on sekizinci oturumunda Saruhan sancağı Tahrir-i Musakkafât İstinaf Komisyonu azalıkları için mutasarrıflıktan gönderilen isim pusulaları kuraya konulmuş ve bu kura sonucunda Moralızade Hafız Ali, Bahur Kumul Efendi, Pamukzade Reşat Bey azalığa; Karakaş Yanko, Yavaşzade Hüseyin, Papazzade Agop Efendiler mülazımlığa tayin olunmuşlardır (Ahenk, 15 Ağustos 1913: 2).

Meclisin yirmi üçüncü içtimasında farklı konulara dair takrirler verildiği ve bunlarla ilgili bazı kararların alındığı görülmektedir. Bu takrirlerden biri İzmir'de tedavül eden Osmanlı sikkelerinin birleştirilmesine dair ilgili komisyon tarafından alınan kararla ilgilidir. Takrirdede ifade edilen konulara dair yapılan müzakereler sonucunda İzmir'de Mecidiye'nin yirmi, Osmanlı lirasının yüz sekiz kuruş üzerinden tedavül etmesi hususu dokuz reye karşılık 35 oyla kabul edilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2). Meclisin aynı ictimasında Bozdoğan azası Hasan Tahsin'in vaktiyle İzmir'de tesis edilmiş olan fabrikalardan yeni vilayet kanunu gereğince yıllık ücret alınması gerektiğini ifade eden takriri okunmuş ancak meclis-i umumi Hasan Tahsin Efendi'nin teklifini kabul etmemiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2). Aynı içtimada Seferihisar azası Sabri Bey, üyelerin istihkakları olan yevmiyelerinin yarısıyla hazine tahvilatı alınması suretiyle devletin içinde bulunduğu mali buhrana katkı yapılmasını teklif etmiş ise de bu teklife karşı mecliste derin bir sükût hasıl olmuş ve sonrasında diğer konulara geçilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2). Azadan Ahmet Hamdi Efendi, Garbikaraağaç kazasında bulunan Karahöyük pazar yerinin belediyece loncaya dönüştürülmesi ve buradan belediyece vergi alınmasına dair bir takrir vermiştir. Takrir üzerine yapılan görüşmeler sonrasında konunun Maliye Nezareti'ne yazılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos

1913: 2). Meclisin yirmi üçüncü içtımında ele alınan bir diğerkonu Gördes'in tabur merkezi ittihaz edilmesi ile ilgilidir. Konuya dair İdare Şubesi'nden tanzim ve takdim edilen mazbata mecliste okunmuş ve mazbata belirtilen hususların kabulüne ve konunun Harbiye Nezaretine yazılmasına karar verilmiştir (Ahenk, 22 Ağustos 1913: 2).

3. VİLAYET HUSUSİ BÜTÇESİ

Vilayet hususi bütçeleri on iki aylık olarak hesaplanıyordu. Bütçe, Mart başlangıcından şubat sonuna kadarki vilayet gelir ve giderlerini kapsıyordu. Vilayetteki daireler kendi masraflarına ait bütçeleri hazırlamakta ve bunları gerekçeleri ile birlikte Vilayet Muhasebe Müdürüne bildirmekte idiler. Muhasebe müdürü kendi dairesine ait gelir ve giderleri de bütçeye ilave ederek vilayet bütçesini oluşturmakta ve haziran ayının birinci günü valiye sunmaktadır. Bütçe, valinin ve ardından da vilayet encümenin onayını aldıktan sonra temmuz ayının birinden önce vilayet umumi meclisine gönderilirdi. Vilayet umumi meclisinde onaylanan bütçe önce Dâhiliye Nezaretine sunulur ardından padişahın onayının almasından sonra kesinlik kazanırdı (Tosun, 2018: 70-71).

Aydın vilayeti hususi bütçesi de yukarıda belirtilen usulde meclis-i umumiye sunulmuş ve kabul edilmiştir. Meclis-i umuminin dokuzuncu içtima, birinci celsesinde Muhasebe-i Hususiye-i Vilayet bütçesi baştan sona kadar fasıl fasıl ve madde madde okunmuş, üzerinde müzakereler yapılmış ve hazırlanan bütçe uygun görülerek olduğu gibi kabul edilmiştir. Vilayet encümeni maaşlarının 1000 kuruş mu yoksa 1500 kuruş mu olması gerektiği konusunda tartışma yaşanmış ve nihayet 1500 kuruş olmasında karar kılınmıştır. Bunun yanında vilayet hususi bütçe gelirlerinin liva ve kazalarda hesap işlerini tanzim ve takip etmek için her kazada muhasebe kâtibiyle liva merkezlerinde ikişer kâtibin istihdam edilmesine ve bunlara maaş tahsisine karar verilmiştir. Vilayet varidatından hükümet dairesi imamına 200, müezzine 100 kuruş maaş verilmesi kararlaştırılmıştır. Alınan bu kararlardan sonra Muhasebe-i Hususiye-i Vilayet Bütçesi mecliste yapılan bazı tadiller ve münakaşalar sonrasında üç karşı oya karşılık 45 oyla kabul edilmiştir (Ahenk, 5 Ağustos 1913: 2).

Meclisin daha sonraki içtımalarından birinde vilayet hususi bütçesi ile ilgili bazı sorular sorulmuştur. Meclisin on yedinci içtımında varidat-ı hususiye-i vilayet bütçesi hakkında Bodrum azası Zeki Bey genel bütçelerin oluşturulmasında

vilayetin beş senelik varidat ortalaması dikkate alınarak oluşturulması gerekirken vilayet bütçesinin hazırlanmasında bu usule uyulmayıp üç senelik gelir ortalamasına göre oluşturulmasının sebebini sormuştur. Muhasebe-i Hususiye-i Vilayet Müdürü Tahsin Bey bu soru üzerine, bugün için bütçelerin üç senelik hesaplar dikkate alınarak hazırlandığını ifade etmiştir (Ahenk, 14 Ağustos 1913: 2).

4. VİLAYET ENCÜMENİ SEÇİMİ

İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati'ne göre, Vilayet Encümeni, Meclis-i Umumi-i Vilayet tarafından her yıl yapılan toplantı sonunda kendi üyeleri arasından seçilen dört kişiden oluşmaktadır. Meclis-i umumi azası sekizden düşük olan yerlerde ise meclis-i umumi kararıyla vilayet encümeni iki kişiden oluşuyordu. Encümen azalarının seçiminde seçilecek üye sayısının iki katı kadar aday gösterilmekte ve bunlardan en çok oy alanların yarısı encümen üyesi olmaktadır. Aday gösterilip kazanamayanlar ise aldıkları oya göre mülazım olmakta ve meclisin açık olmadığı zamanlarda sıra ile boşalan encümen üyeliğine getirilmektedirler. Şayet meclis-i umumi açık ise boşalan encümen üyeliği için yeniden seçim yapılmaktadır. Vilayet encümeni üyelerinin farklı kazalardan olması gerekiyordu. Encümen azalarının görev süreleri bir yıl idi. Vilayet encümenine vali veya vekili başkanlık etmekte ve lüzum görüldükçe vali tarafından encümen toplantıya çağrılmaktadır (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 213-214). İlgili kanunun 144. maddesinde vilayet encümeninin görevleri şu şekilde belirlenmiştir: (Düstur 2. Tertip, cilt 5, 1332: 214-215).

1- Vali tarafından kendisine sunulacak vilayet bütçesini inceler ve değerlendirmesini bir mazbata ile beyan eder.

2- Vali tarafından her ay sonunda verilecek sarf cetvellerinin bütçeye uygun olup olmadığını tetkik eder, uygun olduğu takdirde bunları onaylar.

3- Vilayet bütçesi ve meclis-i umumi kararları gereğince yapılacak azaltma ve artırma şartları hakkında görüş belirtir ve bu hususta gerekli evrakı düzenler.

4- Olağanüstü harcamalara ait vilayet bütçesinde yazılı meblağın kullanım şeklini belirler ve bir fasıl dâhilinde maddelerin münakalesini sağlar. Fasıldan münakalat yapılması meclis-i umumi veya altıncı fıkraya göre encümen-i vilayet kararı sonrasında padişah iradesinin alınmasına bağlıdır.

5- Mahalli hizmetlerle alakalı meclis-i umumiye verilecek projeler hakkında görüş bildirir.

6- Acil durumlarda meclis-i umumi-i vilayetin alabileceği kararları meclis-i umuminin ilk toplantısında meclise arz koşulu ile alır.

7- Meclis-i umuminin her yılki toplantısının başında vilayet hususi idaresinin nasıl cereyan ettiğine ve geçmişte alınan kararların nasıl uygulandığına dair meclise bir değerlendirme sunar.

8- Bu kanun ile vilayete verilen hususi görevlerle ilgili valinin havale edeceği her türlü husus hakkında görüş bildirir.

9- Vilayet Encümeni bu kanun ile vilayete havale olmayan hususları kesinlikle müzakere edemez.

Yukarıda oluşumu ve görevleri hakkında bilgi verdiğimiz Aydın Vilayeti Encümeni için vilayet umumi meclisinin son yirmi dördüncü toplantısında seçim yapılmıştır. Bu içtima meclisin son toplantısı olduğundan üyeler encümen-i vilayet seçimi yapılması gerektiğini hatırlatmışlardır. Karaburun azası Refik Bey encümen üyeliğine seçilecek kişilerin resmi bir sıfat taşımalarının, ticaret ve sanatla meşgul olmalarının seçilmelerine engel olup olmadığını sormuştur. Bu soruya makam-ı riyasetten meclis üyeliğine engel olmayan bütün durumların ve vasıfların encümen azalığı için de engel teşkil etmeyeceği cevabı verilmiştir.

Seferihisar azası Sabri Bey encümen azalığına seçilecek kişilerin ayrı ayrı kazalardan olması gerektiğini hatırlatmış ve meclis başkanlığı da bu hatırlatmadan dolayı Sabri Bey'e teşekkür etmiştir. Bu hatırlatma ve teşekkürden sonra encümenin seçimine geçilmiş, Vali Bey seçime nezaret etmek, oyları tasnif edip saymak görevini Rıza Bey ile Ali Haydar Bey'e havale etmiştir (Ahenk, 23 Ağustos 1913: 2).

Vali Bey, izinli olarak İstanbul'a giden Aydın azası Kazım Nuri ile rahatsız bulunan İzmir azası Bekir Behlül Bey'in seçim varakalarının zarflı olarak kendisine teslim edilmesinden dolayı bunların oylamaya ilavesini istemiştir. Ancak bu duruma bazı üyeler itiraz etmiş ve her azanın seçim sırasında bizzat mecliste bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu itirazlar karşısında bu iki üyenin oy pusulalarının seçime dahil edilmemesine karar verilmiştir (Ahenk, 23 Ağustos 1913: 2).

Meclis üyelerinin oylarını kullanmalarından sonra seçim pusulaları birer birer açılmış ve tasnif edilmiştir. Seçim sonuçlarına göre Aydın azası Vali Bey 31, Eşme azası Mahmut Bey 24, Denizli azası Yusuf Ziya Efendi 24, Bergama azası Rahmi Bey 22, Foça azası Sırrı Efendi 22 oy alarak mecliste hazır bulunan üyelerinin çoğunun oyunu almışlardır. Tire azası Mustafa Bey 21, Bayındır azası Sadık Efendi 15, Kasaba azası Ahmet Efendi 13 oy ile aza mülazımlıklarına seçilmişlerdir. Oyları eşit olan Sırrı Bey ile Rahmi Bey arasında kura çekilmiş ve kendine kura isabet eden Rahmi Bey encümen azalığına seçilmiştir (Ahenk, 23 Ağustos 1913: 2).

Vilayet encümeni seçiminin tamamlanmasından sonra sıra meclis-i umuminin gelecek sene ne zaman toplanacağına tespitine gelmiştir. Meclisin gelecek seneki toplanma süresinin ne kadar olacağı hususunda Vali Bey ile İbrahim Refik Bey arasında tartışma olmuş ve Eşme azası Mahmut Bey'in teklifi üzerine meclisin toplanma süresini belirleme konusunun vilayet encümenine havale edilmesine karar verilmiştir. Meclis, son toplantıda yapılan müzakerata dair zabıtların okunmasından ve kabul edilmesinden sonra Vali Bey'in azalara yönelik veda konuşması ile son bulmuştur (Ahenk, 23 Ağustos 1913: 2).

5. MECLİS-İ UMUMİDEN İL GENEL MECLİSİNE VE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE MECLİSİNE

1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyat Kânûn-ı Muvakkati, 16 Mayıs 1987 tarihli ve 3360 sayılı "13 Mart 1913 Tarihli idarei Umumiyei Vilayat Kanunu Muvakkatinin Adının ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun" adlı yasanın çıkarılmasına kadar büyük oranda yürürlükte kalmıştır (Resmî Gazete, 26 Mayıs 1987, Sayı, 19471: 1-7).

1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 11. maddesinde Türkiye'nin idari olarak vilayetlere, vilayetlerin kazalara ayrıldığı kazaların da nahiyelerden oluştuğu belirtilmiştir. Anayasanın 13. maddesinde vilayet meclislerinin meslekler temsil edilmek üzere vilayet halkı tarafından seçilen üyelerden oluşacağı ve yılda iki defa toplanacağı ifade edilmiştir. 14. maddede ise meclis üyeleri arasından bir başkan ve değişik şubeleri idare edecek üyelerden oluşan bir idare heyetinin seçileceği ve icra yetkisinin bu heyette olacağı belirtilmiştir (Güneş, 2020: 252-253).

1924 tarihi Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 89. ve 91 maddelerine göre ise Türkiye idari olarak vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar da nahiyelere ayrılmıştır.

Nahiyeler ise kasaba ve köylerden oluşmaktadır. Vilayetlerin işleri yetki genişliği ve görev ayrımı esasına göre görülecektir (Sanal, 1998: 182). 1924 anayasasında vilayet işleriyle ilgili vilayet meclisinde kararlar alınacağına dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Vilayet idaresi ile ilgili olarak 18.04.1929 tarihinde 1426 sayılı “Vilayet İdaresi Kanunu” çıkarılmış ve bu kanunda valilerin, vilayet umumi meclislerinin başkanı olduğu ifade edilmiş ve vilayet dahilinde kaza oluşturulması, kaldırılması, bir kazanın başka bir vilayete bağlanması; yeni köy oluşturulması, köylerin birleştirilmesi, köylerin bir başka nahiyeye bağlanması vilayet idare heyeti ile umumi meclisin görüşünün alınmasına ve bunun İçişleri Bakanlığına sunulmasına, sonrasında Cumhurbaşkanının onayına bağlanmıştır (Resmî Gazete, 5 Mayıs 1929, Sayı, 1184: 7159).

1921 Tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Osmanlı dönemindeki taşra idari yapılanmasını kaldırmış ve vilayetlerin livalardan değil kazalardan oluştuğunu belirtmiştir. Bu değişiklik vilayet umum meclisi üyelerinin sancaklardan seçilecek üyelerden değil kazalardan seçilecek azalardan oluşmasını zorunlu hale getirmiştir. 27 Kanunuevvel 1934 tarihinde çıkarılan 2630 sayılı kanun ile bu durum düzeltilmiştir. Bu yasa “İdarei Umumiyei Vilayat Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun” ismini taşımaktadır. Bu yasada her vilayette bir meclis-i umumi bulunacağı, meclis üyelerinin kazalar tarafından seçileceği, kazaların her on beş bin kadın ve erkek nüfus için bir üye göndereceği, on beş binden yirmi bine kadar bir, yirmi binden otuz bine kadar iki, otuz binden kırk bine kadar üç, kırk binden altmış bine kadar dört ve bundan sonra her yirmi bin için bir üye seçileceği, seçilen üyelerin dört yıl süre ile görev yapacağı ve süresini tamamlayanların tekrar seçilebilecekleri belirtilmektedir (Resmi Gazete, 27 Kanunuevvel 1934, Sayı: 2891: 4583).

10.06.1949 tarihinde kabul edilen 5442 sayılı “İl İdaresi Kanunu” ile Türkiye idari olarak coğrafi durum, ekonomik koşullar ve kamu hizmetlerinin gerekleri dikkate alınarak illere, ilçelere ve bucaklara ayrılmıştır (Sanal, 1998: 192). Bu kanunda kaza ve köy oluşturulması veya bunların başka bir idari birime bağlanması hususunda umumi meclislerde karar alınması gerektiğine dair bir hüküm bulunmamaktadır (Resmî Gazete, 18 Haziran 1949, Sayı 7236: 16429).

Türkiye’de merkezi ve yerel idarelerin nasıl kurulacağı 1961 anayasasının 115. ve 116. maddelerinde (resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf24.11.2020), 1982 anayasasının ise 126. ve 127. maddelerinde düzenlenmiştir (mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf. 24.11.2020).

Vilayet umumi meclislerinin oluşum ve çalışma esaslarını düzenleyen 13 Mart 1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati, 1987 yılına kadar yapılan bazı küçük değişiklikler dışında aynı kalmıştır. 16.05.1987 tarih ve 3360 sayılı “13 Mart 1913 Tarihli idarei Umumiyei Vilayat Kanunu Muvakkatinin Adının ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun” ismiyle çıkarılan yasanın 1. maddesi ile *İdarei Umumiyei Vilayet Kanunu Muvakkatı*’nin adı “İl Özel İdaresi Kanunu” olarak değiştirilmiştir. Kanunun Ek-4. maddesinde de *Meclis-i Umuminin* adının “İl Genel Meclisi” olarak değiştirildiği belirtilmiştir. Kanunun 3. maddesinde İl Özel İdaresi gelirleri, 4. maddesinde ise giderleri düzenlenmiştir. 10. maddede ise İl Genel Meclisinin her yıl Mayıs ve Kasım ayının ilk haftasında toplanacağı ve bu toplantıların en fazla otuz gün süreceği zikredilmiştir. 13. maddede meclis üyelerinin nasıl oy kullanacağı, 16. maddede ise il encümeninin nasıl seçileceği belirtilmiştir. (Resmî Gazete, 26 Mayıs 1987, Sayı, 19471: 1-7).

13 Mart 1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati ile vilayet umumi meclislerine verilen pek çok görev, yetki ve sorumluluklar Cumhuriyet Dönemi’nde çıkarılan bazı kanunlarla merkezi hükümet kurumlarına verilmiş ve bu meclisler sahip oldukları eski önemi ve imkanları kaybetmişler. Cumhuriyet Dönemi’nde çıkarılan 19 Ocak 1925 tarih ve 542 sayılı “Yol Mükellefiyeti Kanunu”, 22 Aralık 1926 tarih ve 789 sayılı “Maarif Teşkilatına Dair Kanun”; 7 Haziran 1926 tarih ve 904 sayılı “İslahı Hayvanat Kanunu”, 2 Haziran 1929 tarih ve 517 sayılı “Yabancı Ağaçların Aşılınması Hakkında Kanun”, 12 Haziran 1929 tarih ve 1525 sayılı “Şose ve Köprüler Kanunu”, 24 Nisan 1930 tarih ve 1593 sayılı “Umumi Hıfzısıhha Kanunu”, 26 Mayıs 1934 tarihli “Nafia Vekaletinin Teşkilat ve Vazifelerine Dair kanun”, 4 Haziran 1937 tarih ve 3203 sayılı “Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilat Kanunu”, 11 Şubat 1950 tarih ve 5539 sayılı “Karayolları Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun” ve benzeri yasalarla meclisi umumilerce yapılması karara bağlanan hizmetler merkezi yönetim kapsamına alınmıştır (Kartal, 2010: 99-100, 109). Yapılması gereken pek çok işin merkezi hükümet birimleri tarafından yerine

getirilmesi bu meclislerin gerekli olup olmadığı meselesini gündeme getirmiştir. Bu hususta yapılan müzakereler ve yapılan araştırmalar sonunda bu meclisler kaldırılmayarak 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu yeniden düzenlenmiştir (Kartal, 2010: 112-115).

13 Mart 1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati'ni tamamıyla ortadan kaldıran yasa ise 22.05.2005 tarihinde çıkarılmıştır. 5302 sayılı "İl Özel İdaresi Kanunu" nun 2. maddesi İl Özel İdaresini idari ve mali özerliğe sahip tüzel kişi olarak kabul etmiştir. Kanun, İl Özel İdaresinin; İl Genel Meclisini, İl Encümenini ve valiyi kapsadığını belirtmektedir. Kanunun 10. maddesi İl Genel Meclisinin görev ve yetkilerini, 12. maddesi İl Genel Meclisinin bir aylık tatil hariç her ayın ilk haftasında toplanacağını, toplantı süresinin bütçe görüşmeleri için en fazla yirmi, diğer toplantılar için en fazla beş gün süreceğini, 15. maddesi meclis kararlarının on beş gün içinde valiye sunulması gerektiğini, valinin hukuka aykırı meclis kararları için yedi gün içerisinde gerekçeleri ile meclise geri gönderebileceğini, kesinleşen meclis kararları içinse on gün içinde yargıya başvurabileceğini belirtmektedir. Kanunun 16. maddesinde İl Genel Meclisi bünyesinde işlerin daha rahat görülebilmesi için ihtisas komisyonlarının kurulabileceği belirtilmektedir. Kanunun 21. maddesi özürsüz ve izinsiz olarak arka arkaya üç bileşim günü veya bir yıl içinde toplantıların yarısına katılmayan üyelerin savunmaları alındıktan sonra üye tam sayısının salt çoğunluğu ile düşürülebileceğini amirdir. Kanunun 25. maddesine göre il encümeni beş üyeden oluşacak ve bu üyeler bir yıllık süre ile seçilecektir. Kanunun 29. maddesine göre vali İl Özel İdaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Kanunun 42. maddesi İl Özel İdaresinin gelirlerini, 43. maddesi giderlerini, 44. ve 45. maddeleri İl Özel İdare bütçesini düzenlemektedir. Kanunun 70. maddesi ise bu kanun ile daha önce çıkarılan bazı kanunların hükümleri arasında bir aykırılık varsa bu durumda bu kanun hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Kanunun 70. Maddesinde bu husus şu şekilde belirtilmiştir.

"Madde-70 Bu Kanunla, il özel idaresinin sorumlu ve yetkili kılındığı görev ve hizmetlerle ilgili olarak, 24.4.1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanunu, 4.7.1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu, 10.6.1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, 2.7.1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu, 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 3.5.1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu,

14.6.1989 tarihli ve 3572 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun, 27.5.2004 tarihli ve 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile 10.7.2003 tarihli ve 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanununda bu Kanun hükümlerine aykırılık bulunması durumunda bu Kanun hükümleri uygulanır.”

denilmektedir. Kanunun 71. maddesi açık bir şekilde 13 Mart 1329/13 Mart 1913 tarihli kanun ile bu kanunun eklerinin ve değişikliklerinin yürürlükten kaldırıldığını belirtmektedir.

Bu başlık altında verilen bilgiler göz önüne alındığında 1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati’nde bazı değişiklikler yapılsa da bu yasa 2005 yılına kadar yürürlükte kalmış, özellikle meclis-i umumilerin oluşum ve çalışma esasları bu kanun çerçevesinde yerine getirilmiştir. Yeni çıkarılan kanunlarla meclis-i umumilerin yerine getirdiği görevlerin bir kısmı yeni oluşturulan kurumlara devredilmiştir. Meclis-i Umumi 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile İl Genel Meclisi adını almış ve faaliyetlerini de bu yasaya göre yürütmeye başlamıştır.

12.11.2012 tarihli ve 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 1. maddesinin 1. bendinde zikredilen Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van’da, 2. bendinde belirtilen Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya ve Samsun’da ve 4. bendinde zikredilen İstanbul ve Kocaeli’nde Büyükşehir Belediyesi kurulduğu ve aynı maddenin 5. bendinde belirtilen illerde bulunan İl Özel İdarelerinin tüzel kişiliğine son verildiği belirtilmektedir (Düster, 5. Tertip, C. 53, 2012: 11741). Artık bu yasadan sonra büyükşehirlerde İl Genel Meclisleri görevlerini büyükşehir olan illerde Büyükşehir Belediye Meclislerin devretmiş, Büyükşehir olmayan vilayetlerde ise İl Genel Meclisleri faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir.

SONUÇ

Tanzimat sonrasında vilayet, sancak ve kazalarda halkı ve gayrimüslimleri temsil edecek şekilde oluşturulan yerel idare meclislerine 1864 yılında Tuna Vilayeti Nizamnamesi ile Vilayet Umumi Meclisi adı altında yeni bir meclis eklenmiştir. Bu meclis varlığını bundan sonraki zamanlarda taşra idaresi için çıkarılan bütün nizamname ve kanunlarda varlığını korumuştur. İcraya dair işlevi olmayan bu meclisler danışma organı olarak hizmet vermişlerdir. Vilayete bağlı sancak ve kazalardaki halkın talepleri yılda bir defa toplanan bu meclislerde kırk gün boyunca ele alınmış ve sorunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır. 1913 tarihinde çıkarılan İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati'nde de meclis-i umumilere yer verilmiştir. Yeni çıkarılan bu kanun tevsî-i mezuniyet ve tefrik-i vezaif esasları üzerine hazırlanmıştır. Kanunların izin verdiği ölçüde vilayet umumi meclislerine vilayet bütçesini hazırlama, hazırlanan bütçe üzerinde değişiklikler yapma hakkı verilmiştir. Vilayet umumi meclisi bütçeyi kabul etse bile, bütçe ilgili bakanlığın ve padişahın iradesi olmadan yürürlüğe girmezdi.

Vilayet umumi meclisleri her sancak ve kazanın nüfusu oranında seçilen üyelerden oluşuyordu. Aydın vilayetinde de kanuna uygun olarak seçimler yapılmış ve kırk iki farklı yerleşim yerinden almış bir üye bu meclise katılmıştır. Vilayet halkından olmayan bir kişinin meclis üyeliği kabul edilmemiştir. Kazalarında oturmayıp İzmir'de oturanlara harcırah ödemesi yapılmamıştır. Meclis toplantılarının yarısından fazlasına mazeretsiz olarak katılmayanların meclis üyelikleri düşürülmüştür. Meclis üyeleri içerisinde az da olsa gayrimüslim üye mevcuttu. Meclis, ilk toplantısında ikinci başkan ile iki kâtip seçmiştir. Bütçe komisyonu üyeliği yanında Maarif Şubesi, Nafia Şubesi, Ziraat Şubesi ve İdare Şubesi üyelikleri uzmanlık gerektiren konular olduğundan buralara şahısların kendilerinin aday olması istenmiş, bu komisyon ve şube üyelikleri bu hususlar dikkate alınarak oluşturulmuştur.

İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati meclis-i umumilere pek çok konuyu görüşme ve bunlara dair karar alma hakkı veriyordu. Vilayetin iktisadi, idari, sıhhi hayatına ve maarifine dair her türlü konu ilgili şubelerde olgunlaştırıldıktan sonra meclis-i umumiyeye getirilmiş, bu konular üzerinde gerekli müzakereler yapılmış ve kararlar verilmiştir. Bazı konular görüşülürken ilgili dairelerin ve şubelerin başkanları meclise çağrılmış ve kendilerinden gerekli

izahatlar alınmıştır. Gerektiğinde bir şahsı ilgilendiren konu görüşülürken de bu şahıs meclise çağırılmış ve kendisinden gerekli bilgiler alınmış, sonrasında karar verilmiştir. Bazı konuların sonuçlanması hayli uzun sürmüş, meclisin farklı oturumlarında tekrar tekrar ele alınmıştır. Bazen konu ile ilgili gerekli görülen evraklar meclise sunulmadan karar verilmemiştir. Bu durum, meclisin gündemine aldığı konularda gerekli inceleme ve araştırma yapmadan karar vermediğini göstermektedir. Meclisin toplanma zamanı Ramazan ayına denk gelmiş olmasına rağmen gündüzleri şubelerde, geceleri ise meclis-i umumide görüşmelere devam edilmiştir. Meclisin erken dağılmasına yönelik bazı teklifler olmuşsa da bu teklifler kabul edilmemiştir. Meclis kendi yetki sahasına giren konularla ilgili gerekli kararını vermiş, yetkisi dışında kalan hususlar için hükümetten izin alınması için gerekli girişimleri başlatmıştır. Belirtilen hususlar dikkate alındığında, Aydın Vilayeti Umumi Meclisinin kanuna uygun bir biçimde oluşturulduğu, görev yaptığı, kanuna uygun olmayan girişimlere engel olduğu, hatta Vali'nin kanunlara uymayan bazı girişimlerine bile müsaade etmediği görülmektedir.

Vilayet Umumi Meclisleri Cumhuriyet Dönemi'nde de faaliyetlerini 1913 tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati'ne göre sürdürmüşlerdir. Bu dönemde de vilayet umumi meclisleri Osmanlı döneminde olduğu gibi vilayetlerin kalkınması ve gelişmesi için kararlar almıştır. Bu dönemde vilayet umumi meclislerinde çalışmaların nasıl yürütüldüğü Manisa Vilayet Umumi Meclisi tutanaklarında açıkça görülmektedir. Bu tutanaklardan 1929 tarihli olanında mecliste görüşülecek işlerin daha sağlıklı ve hızlı görülebilmesi için meclis üyeleri içinden aynen 1913 yılında yapıldığı gibi İdare, Nafia, Maarif, Ziraat, Baytariye ve Sıhhiye şubeleri oluşturulmuştur (Manisa Vilayeti Meclisi Umumisi Daimi Encümeni Kalemî, 1928: 16-17).

Yine aynı vilayete ait 1938 tarihli Meclis-i Umumiye Müzakere Zabıtnamesi'nden anlaşıldığı üzere, aynen 1913 yılında Aydın Vilayeti Umumi Meclisinde yapıldığı gibi meclisin ilk oturumunda meclise ikinci başkan ve katipler seçilmiş, daha sonra umumi heyetin toplanma zamanları kararlaştırılmıştır. Ele alınacak konuların hızlı bir şekilde meclis gündemine alınması için Ziraat ve Baytar Encümeni, Maarif Encümeni, Bütçe Encümeni, Sıhhat Encümeni, Nafia Encümeni, İdare ve Mazbata Encümeni gibi komisyonlar oluşturulmuştur (Manisa Vilayeti Meclisi Umumisi, 1938: 26-27). Meclis müzakerelerinde il ile ilçeler

arasında yapılan ve yapılması düşünülen yollar; il merkezinde ve ilçelerde inşaatı devam eden ve yapılması düşünülen mektepler ve hastaneler; zirai hastalıklar ile hayvan hastalıkları ve bunların önlenmesi için yapılan ve yapılması gereken işler, belirtilen işlerden yapılanlar ve yapılacak olanlar için ne kadar ödenek ayrıldığı ele alınan konulardan bazılarıdır. Merkezi hükümet görevlileri Manisa Vilayeti Umumi Meclisi toplantısının faydalı geçmesi hususunda iyi dilek temennisi içeren telgraflar göndermişlerdir. Bu anlamda Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk, Başbakan Celal Bayar, İçişleri Bakanı Şükür Kaya ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak Manisa Vilayet Umumi Meclisine telgraf göndermişlerdir (Manisa Vilayeti Meclisi Umumisi, 1938: 61-62). 1938 yılı Manisa Vilayet Umumi Meclisi toplantısı kanunda öngörüldüğü şekilde kırk gün sürmüş ve meclis başkanı valinin meclis üyelerine hitaben teşekkür konuşması ile son bulmuştur. Vilayet umumi meclisleri Manisa örneğinde de görüldüğü Cumhuriyet Dönemi'nde Osmanlı Dönemi'ndekine benzer şekilde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

KAYNAKÇA

Ahenk Gazetesi, Şaban-Ramazan 1331 Tarihleri arasındaki sayılar.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA. İ. ŞD. No: 19-825; 14-634, 14-645, 15-655, 15-658, 15-649, 16-708, 17-713.

Çadırcı, M. (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ülke Yönetimi" Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ansiklopedisi, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 210-230.

Çadırcı, M. (1991). Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Demir, G. T. (2014). "Tarihsel Süreçte Vilayet Meclis-i Umumileri ve Çankırı Örneği Üzerinde Bir Değerlendirme" Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, 4 (4), 59-86.

Düstur, (1289). Birinci Tertip, C. 1, Matbaa-i Amire.

Düstur, (1332). İkinci Tertip, C. 5, Dersaadet, Matbaa-i Amire.

Düstur, 5. Tertip, C. 53, 11741-11824.

Gökmen, E. "Batı Anadolu'da Çekirge Felaketi", Belleten, C. LXXIV, S. 269, 127-180.

Gözler, K. (2019). "Osmanlı Mülki İdare Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi 1864 ve

1871 Vilayet Nizamnameleri Fransa'dan mı iktibas edilmiştir?" Amme İdaresi Dergisi, C. 52, Sayı 1, 1-32.

Güneş, İ. (2020). "Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun (1921 Anayasası'nın) Yapılış Süreci", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt/Vol: 20, Sayı: 2, 233-256.

Kartal, N. (2010). İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşaması Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Yönetim Bilimi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Kaştan, Y. (2016). "Osmanlı Devleti'nde 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati ile Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması", Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, C. 2, Sayı 2, 78-98.

Manisa Vilayeti Meclis-i Umumisi 1938 Yılı Müzakere Zabıtnamesi, Bilgi Matbaası, İzmir.

mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf. (24.11.2020).

Ortaylı, İ. (2000). Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Resmî Gazete, 18 Haziran 1949, Sayı 7236.

Resmî Gazete, 26 Mayıs 1987, Sayı, 19471.

Resmî Gazete, 26 Mayıs 1987, Sayı, 19471.

Resmî Gazete, 27 Kanunuevvel 1934, Sayı: 2891.

Resmî Gazete, 5 Mayıs 1929, Sayı, 1184.

Resmi Gazete, 6.Aralık 2012, Sayı 28483.

Resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf (24.11.2020)

Sanal, R. (1998). "Tarihi Gelişimi İçerisinde Türk Anayasalarında Genel Yönetimin Taşra Örgütüne İlişkin Düzenlemeler ve Yönetim Desenindeki Değişmeler" Atatürk Yolu Dergisi, C. 6, S. 22, 173-200.

Seyitdanlıoğlu, M. (1996). "Yerel Yönetim Metinleri VI: 1871 Vilayet Nizâmnamesi ve Getirdikleri", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C. 5, Sayı 5, 89-103.

T.C. Manisa Vilayeti Meclis-i Umumisi 1929 Müzakere ve Zabıtnamesi, (1930). Yeni Matbaa, İzmir.

Tosun, S. F. (2018). “1913 Tarihli İdare-i Hususiye-i Vilayat Talimatnamesine Göre Vilâyet Bütçelerinin Yasalaşması”, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, 58.1, 59-81.

Tuncer, S. (2016). “II. Meşrutiyet Döneminde Bir İdari Reform: 1913 İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati”, II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri C. I, Ed. Fethi Gedikli, On iki Levha yayıncılık, İstanbul, 573-599.

Tural, E. (2000). 1329 (1913) İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

